

ԼՈՐԵՆՑ

ԲԱՆԱԿԱՆ



ՇԱԲԱԹԵՐԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐԱՐԱԿԱՆ

377 ՏԱՐԻ

1907

ՅԵ ԱԳՐԻԼ ԹԻ 13

ԽՐԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԵՆ

Ա. ՄԱՐԿԻՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ԻԶՄԻՐ

MAHARAJAN & SONS

ԲՈՎ ԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ն. Հ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ	Ի նչ է Հակակո. Պաքարը	409
Հ. Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ	Վալէիի Ժամեր	416
ԱՐԱՄ ԱՆՏՈՆԵԱՆ	«Պօհէմ»ը	417
ԹԷՈԴԻԿ	Դամբանականը	423
Գ. ԽԱՆՃԵԱՆ	Դաս. Ընտանիքին Մէջ	426
ԶԱՊԷԼ ԲԱՐԱՀԱՄԵԱՆ	Դարեան Մատուցներ	431
	Լրացալ	432

Ա. Զ. Դ.

Գործունեայ անձեր կը փնտռուին խիստ զիւրիւ ու շահաբեր գործով մը զբաղելու համար:

Փափաքողը պէտք է զիմեն փրանսական թղթատունն հետեւալ սկզբնատառերուն G. N. G.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. Հիւանդանոցի. — Տրար Քերովիէ Թօփալեան, Տիկին Գ. Ս. Խաչիսաշեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի 2 սէճիւս, եւ Ս. Զատիկի այցելութեան առթիւ

1 »

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՍՏԵՓԱՆ ԻՓԼԻՔՃԵԱՆ ՖՐԱՆԿԱՅ ԹԱՂ

ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Գարնան եւ Դմարտոշան ապրանսց

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

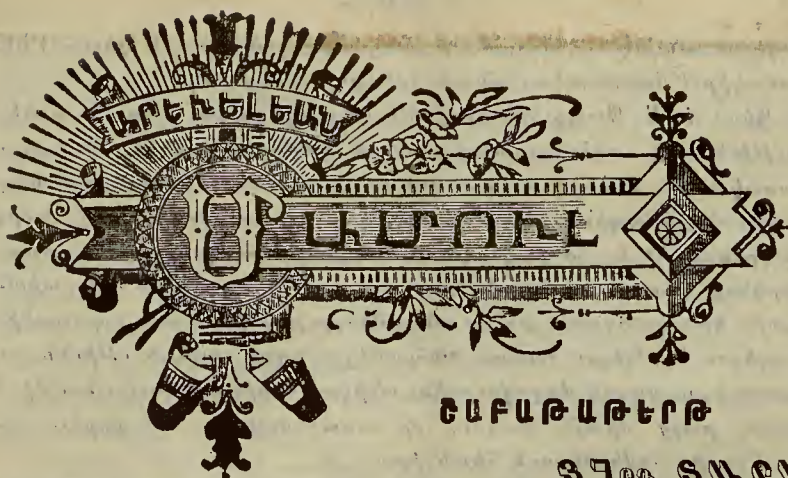
Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

Կ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Ն. Հ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Յ. ԱԼՔԻԱՐ

Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ



25 ԱՊՐԻԼ 1907

ԹԻԻ 17

ԻՆՉ Է ՀԱՎԱԿՆԵՐԱՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԸ ԵՒ ԻՆՉ ՕԳՈՒՑ ԿՐՆԱՆՔ ՔԱՂԵԼ ԱՆԿԷ

Թ

ՆԱԽՈՐԴ յօդուածին մէջ համառօտապէս ցոյց տրուած էր թէ՛ Ս. Պապին աշխարհային պահանջումները դէպի ուր կը ձգտէին, բայց առոնց մէջ մասնաւոր կերպով բացատրուած չէին կրօնական հեղինակութիւնը կամ եկեղեցական կազմակերպութիւնը, զոր Ն. Սրբազնութիւնը չըջաբերականներուն մէջ մերթ ատուածային եւ մերթ ատաքելական կանուանէ եւ անփոփոխելի կը հռչակէ:

Հոս բացորոշ կերպով եւ միանգամ ընդ միշտ պարտաւոր եմ յայտարարել թէ՛ երբեք փափաք կամ նպատակ չունիմ օտար եկեղեցւոյ մը կազմակերպութեանը մասին ո՛ր եւ է թշնամական ոգով պարսաւադիր ըլլալ, այլ հիմնապէս ֆրանսական արդի պայքարին բերամբն է որ հարկադրուած եմ իբրեւ տիպար օրինակ հռոմէական եկեղեցւոյ վրայ ցոյց տալ կղերական բմբռնումներն ու զրութիւնները, որոնք կը հրաւիրեն կամ տեղի կուտան հակակղերային ձեռնարկներու:

Յատուկ շնորհակալութեան արժանի է Հռոմայ արդի Ս. Եպիսկոպոսը՝ որ հարկ չէ թողած եկեղեցական կազմակերպութիւնը եւ անոով կրօնական հեղինակութիւն կամ հոգևոր իշխանութիւն քաջ ըմբռնել տալու համար պատմական կամ աստուածաբանական հատորներ պրպակելու, որովհետեւ Ն. Սրբութիւնը շատ պարզ ամ-

փոփ եւ անկեղծ կերպով կը բացատրէ զանոնք 11 Փետր. 1906
Թուակիր *Vehementer nos* անուն չըջաբերականին մէջ:

Պիոս Ժ. Ս. Պապը հոն կըսէ թէ «Աս եկեղեցին հիմնովին ընկե-
րութիւն մ'է անհաւասար, այսինքն ընկերութիւն մը որ երկու
դասակարգի անձերէ կը բաղկանայ, հռոյխներ եւ հօս, հովիւներ,
որոնք նուիրապետութեան տարբեր աստիճաններուն մէջ կարգ
մը կը գրաւեն եւ հօտ, այն է հաւատացեալ ժողովուրդը: Աս դասա-
կարգերը իրարմէ այնչափ զատ եւ որոշ են որ միայն հովուական
դասին կը պատկանի բոլոր անդամները ընկերութեան նպատակին
ուղղելու եւ մղելու համար անհրաժեշտ եղող իշխանութիւնն ու
իրաւունքը, զաւել ժողովուրդին, անիկայ ուրիշ պարտականութիւն
չունի, բայց միայն թողուլ որ առաջնորդութիւն եւ իբրեւ հը-
լու հօտ իր հովիւներուն հետեւիլ»

Լիովին ըմբռնելու համար թէ Ն. Սրբուցիւնը սոյն հատո ածի
մէջ գործածած նմանողական ձեւով ի՞նչ ըսել կուզէ, հարկ է յիշել
նաեւ ան հանգիստաւոր յայտարարութիւնը, զոր Յիսուսեան կարգին
(Ժեզուիթներու) երկրորդ կրօնահայրը, այսինքն Իդնատիոս Լոյոլա-
յի յաջորդը Յակոբոս Լէյնէզ ըրաւ հետեւեալ բանաձեւով Տրիտենդ.
եան ժողովին մէջ, որ Արեւմտեան եկեղեցւոյ համար վերջին տիե-
զերական ժողով կը համարուի. «Ոյխարները բանականութենէ
զուրկ կենդանիներ են, եւ առ հանգումանքով չեն կրնար եկեղեցա-
կան վարչութեան մասնակցիլ »

Ահա կազմակերպութիւն մը, որով հովիւը միայն իրաւունք պի-
տի ունենայ առաջնորդելու եւ մղելու եւ հօտը ուրիշ պարտակա-
նութիւն (իմա նաեւ իրաւունք) չպիտի ունենայ, այլ միայն ուղ-
ղուիլ եւ մղուիլ հոն ուր հովիւը կուզէ քշել զինք, քանի որ թէեւ
անձ, բայց իբրեւ անբան անասուն կը նկատուի իրեն արկէ աւելին
չնորհել ոչ կարելի պիտի ըլլայ եւ ոչ ներելի:

Ասանկ սկզբունքի մը վրայ հիմնուած եկեղեցւոյ հանգանակը
իրականին մէջ անտարակոյս «Հաւատամքի հեղինակութիւն» բա-
ռերով պիտի սկսի:

Հեղինակութիւնը պիտի պահանջէ որ բոլոր հաւատացեալները
անհատական փորձառութեան եւ անձնական քննութեան վրայ հա-
մոզում մը չի գոյացնեն, հապա նուիրապետութեան առջեւ միաբով
եւ սիրտով խոնարհին, կղերական պատգամներուն անկասկած հա-
մակերպին եւ կուրօրէն հնազանդին:

Հեղինակութիւնը քննելն ալ բնականաբար չպիտի ներուի հա-
ւատացեալներուն որովհետեւ ատանկ ձեռնարկ մը զայն կասկածի
տակ ձգել պիտի նշանակէ:

Աս կերպով հեղինակութեան առջեւ ցոյց տրուած հպատակու-
թիւնն է որ միայն պիտի կատարելագործէ հաւատքը, նոյն իսկ ե-
թէ հաւատացեալը չը գիտնայ կրօնական ճշմարտութիւնները եւ

չի կատարէ՝ օրինական պարտաւորութիւնները, ընդհակառակը եթէ հաւատացեալ մը եկեղեցւոյ բարոյական ճշմարտութիւնները զիտնայ եւ կրօնական բոլոր պարտաւորութիւնները կատարէ, եւ միայն կղերական հեղինակութիւնը չի ճանչնայ, չպիտի արժանանայ շքանորհի, օրհնութեան եւ ի վերջոյ փրկութեան:

Ասոնք անձնական ենթադրութիւններ կամ բռնազրօսեալ հետեւութիւններ չեն, պատմութիւնը լեցուած է անոնց իրական նկարագրութիւններով ու յաղմաթիւ օրինակներով, որոնցմէ մէկ քանին կը բաւեն ատ մասին ամփոփ գաղափար մը կազմելու:

Քանի որ կրօնական անպայման հեղինակութեան իրեն տնայար ընդունեցինք Հռովմայ եպիսկոպոսութիւնը, պատշաճ է որ օրինակներն ալ անկէ առնենք:

1821ին մեռնող Յիսուսեան Բիւրմին իր «Հոռմէական քահանայապետութիւն» անուն երկի Դ. Գլխի 5 զլուխին մէջ կըսէ թէ «Երբ Պապը մինչեւ անգամ մեղք գործել հրամայէ, եւ առաքինութեան գործերը արգիլէ, Եկեղեցին հարկադրուած է հաւատալու, ատոր (այսինքն եկեղեցւոյ կամ հաւատացեալներու) նկատմամբ մեղքերը բարի գործեր պիտի ըլլան, եւ բարի գործերը մեղքեր»:

Չկարծուի որ ասոնք՝ մոռցուած եւ իրենց կարեւորութիւնը կորսնցուցած միջնադարեան ըմբռնումներ կամ պահանջումներ են, ընդհակառակը վերջերս պնդումները աւելի շատցած եւ սաստկացած են:

«Զիվիլիա կաթոլիկ» կրօնաթերթը 2 Յունվ. 1869 թուականին հետեւեալ տողերը հրատարակած է.

«Կը յայտարարենք, կը պնդենք, կը հաստատենք եւ կազդարարենք թէ ամէն արարած պարտ է հպատակիլ Հռոմայ Քահանայապետին, որովհետեւ առանց այս հաւատքի ո՛չ ոք կրնայ փրկութեան արժանանալ»:

Նմանապէս 1887ին Լէոն ԺԳ. Պապին Քահանայապետութեան տասնամիայ յորելեանին առթիւ պատրաստուած ուղերձի մը մէջ հետեւեալ պարբերութիւնը ղետեղուած էր.

«Արքազնագոյն Հա՛յր. Քու (1) խօսքերդ միշտ ճշմարտութիւն են, մենք զանոնք կընդունինք նոյն պատկառանքով, ինչպէս պիտի ընդունէինք Աստուծոյ խօսքերը» — Քաւ լիցի |

Վերջապէս Յիսուսեան Փապէր՝ Բիւրմինն ալ անցնելով «Հռոմայ եպիսկոպոսը Քրիստոսի երրորդ մարմնառութիւնն է» եւ «Պապը երկրի վրայ Քրիստոս է» ըսած էր, Քրիստոսական արդի հակակղերային պայքարի ամենէն տագնապալի օրերուն մէջ «Առ Վէրա Բօմա»ի՝ պէս կրօնական թերթերը նմանօրինակ խօսքերը արտատրպելով Հռոմայ եպիսկոպոսին վրայ կարծես թէ՝ Քրիստոսէ աւելի

(1) Կերեալ Թէ՝ հեղինակութիւնը Անոր անձին յատկացուելու համար եզակի գործածուած է:

մեծարանքի արժանի հանգամանք մը տեսնել նկրտած են:

Աս պարագային ո եւ է իրաւունք մը չի մնար դիտողութիւն ընելու չինացիներու մասին, որ զօնէ երկինքի ու երկրի մէջտեղը կիսաստուածներու կարգը դասեցին իրենց տիեզերահռչակ իմաստասէր վարդապետը (Կոնփու կիոսը), որ մօտաւորապէս քսան հինգ դար առաջ ասղենականէն չաւած ըլլալով գէթ չունի այլ եւս կամայական կարգադրութիւններ ընելու եւ քմահաճոյ հրամաններ տալու միջոցներ: Մինչդեռ վերոյիշեալ դրութիւնը կղերի կամ անոնց պետին ինքնակամ հրամաններուն տակ հաւատացեալներու աշխատակամ հոգին ստրկացնելու, այսինքն միջոցները նպատակով արդարացիող դասակարգի մը սրբազան զուխին կամայականութեան, եւ անսխալ նկատուած բերանի պատգամներուն առջեւ բաւարար հօտը անբանացնելու կատարեալ հանգամանքն ունի:

Ի՞նչ անպատեհութիւն կրնայ երազուիլ, երբ կրօնային հեղինակութիւններն ալ յարաբերական նուիրակութեամբ մէկտեղ պարտաւորուած ըլլան իրենց խօսքերուն եւ գործերուն օրինաւորութիւնը ապացուցանելու, աս կերպով միթէ աւելի վստահութիւն ներշնչած պիտի չըլլան թէ կամայականութիւնը ո եւ է պատրուակով մը հեղինակութեան աթոռը քաղմած չէ, եւ կրօնի անուան տակ բարոյականի էական սկզբունքները առաթուր պիտի չըլլան:

Հակառակ պարագային ո՞վ կրնայ ուրանալ թէ՛ ան պատուէրներն ու հրամանները, որ չեն կրնար քննադատական վերլուծումի մը զիմարեղել, նմանապէս ան որոշումներն ու վճիռները, որ զուրկ են օրինաւոր պատճառարանութենէ, հարկաւորապէս սուտ են եւ չինձու եւ հետեւաբար անբարոյական:

Կղերային անպայման հեղինակութիւնը նոյն իսկ բարի տրամադրութիւններով եթէ օրէնքը մեկնելու իրաւունքը իրեն միայն վերապահէ, հաւատացեալները զուտ կրաւորական փճակի մը ենթարկելով շատ շատ պիտի կրնայ առաջ բերել անգիտակից շարժում մը, որ երբեք օգտակար ըլլալու հանգամանք չունի բանաւոր էակի մը բարոյական եւ կրօնական զարգացման:

«Հաւատքի հաստատութեան եւ հաւատարմութեան պայմանը եթէ ատոր վրայ չի մտածելու մէջ կը կայանայ, ատի անշարժ, այլամբժ եւ բերանացի վարդապետութիւն մը պիտի ըլլայ, որով մարդիկ ո՛չ թէ ճշմարտութեան շափով պիտի մեծնան, հապա հաւատքն իրենց չափին պիտի յարմարի, եւ ամէն հնազանդութիւն որ սիրտի խորերէն չի ծագիր, որ հոգեկան պատճառով մը յանձն առնուած հաւանութիւն մը չէ, ըստ ինքեան պատիր եւ խաբխարուն է:»

Ինչպէս ուրիշ ամէն նոյն եւ կրօնական զգացումներն ու բարոյական գաղափարները, որ մարդու սիրտերու եւ առողջ միտքերու հետ սերտ առնչութիւններ ունին, պորձնական կեանքի մէջ ապահով եւ օգտակար արդիւնքներ ունենալու համար հարկ է որ անկաշկանդ քննութենէ եւ որոշ ազատականութենէ անանջատ նկատուին:

Ամէն ճշմարտութիւն եւ դաւանութիւն հարկ է որ զանոնք ընդունողին առջեւ ապացուցուած ըլլան, հակառակ պարագային զանոնք ընդունողը կամ անոնց հաւատացողը պիտի ունենայ կամ կոյր հաւատք մը, որ բանականութեան փճացումն է, եւ արժանաւորութեան կամ անարժանաւորութեան կնիք չիկրեր, եւ կամ աւկամայ համակերպութիւն, այսինքն կեղծիք մը, որ բարոյականի

անկումն ու վատթարացումն է։ Անկեղծ ճշմարտասէր մը ի՞նչպէս կրնայ «վարդապետն առացնով համոզում մը գոյացնել, երբ վստահ ըլլայ թէ առանց հետազոտութեան ձեռք բերուած ճշմարտութիւնն անգամ ձենթակային նկատմամբ կիսատ, այսինքն ոչինչ է, եւ ան գիտակից խօսքերու եւ գործերու համար եւ ո՛չ մէկ օրէնք կրնայ վարձ կամ պատիժ տնօրինել։

Առանկ ստորնացումներու առջեւ բանականութիւնն ու արժանապատուութեան զգացումը հարկադրուած են կանուխ կամ ուշ ընդվզել, որովհետեւ ի՞նչպէս կարելի է բռնի կամ ինքնաբերաբար զոհել ան ամէն երկնամուր ձիրքերն ու կարողութիւնները, որով մարդս իր բնական, մտաւորական, բարոյական եւ կրօնական պէտքերուն, եւ զանոնք գոհացնելու համար հաւնած միջոցներուն վերայ կը խորհի, բազմաթիւութիւններ եւ ընտրութիւններ կընէ, կորոշէ եւ ատոր համեմատ կը գործէ։

Պահ մը մտնալով ատ անխուսափելի հետեւութիւնները եւ մինչեւ անգամ եկեղեցւոյ վարդապետներէն Ս. Յուսէփանոսի ան խօսքերը, որով ակամայ հարկադրութիւնը կրօնի բոլորովին եւ թերեւս ամենէն աւելի հակառակ կը նկատուի, եթէ խնդիրը զուտ կրօնական հիման վրայ քննուի, արգեօք նմանօրինակ հեղինակութիւններ եւ կոյր հնազանդութիւններ կրնա՞ն աւետարանական սկզբունքներու, կամ Ս. Գրքի ոգւոյն հետ համաձայնիլ։

Իրաւ է որ պարզ հայեացքով մ'ալ կրնայ մակաբերուիլ թէ՛ եղբայրութիւն եւ հաւասարութիւն քարոզող Յիսուսի ոգին առանկ անհաւասար ընկերութեան, այսինքն աղիկամի տրեւ ռուզդ հովիւներէ եւ կամայ ակամայ հնազանդելու բռնադատուող հօտերէ կազմուած եկեղեցիներու։ հետ հաշտ չի կրնար ընթանալ եւ սիրտերու ու միտքերու վրայ իշխելու տարօրինակ բաղձանքները չեն արթնցներ երբեք աւետարանական յիշատակ մը եւ անոր բարոյականի նշոյլն անգամ չունին, բայց խնդիրը աւելի մօտէն քննելն ալ շատ դժուար գործ մը չէ։

Յայտնի է որ պապական շրջաբերականի վերոգրեալ պարբերութիւնը՝ Աւետարանի «եւ պիտի ըլլան մէկ հօտ մէկ հովիւ» խօսքին վրայ հիմնուած է, լայց ընդլայնումի մէջ փոխառութիւնը մասնակի եւ բառական ըլլալով գիրը հոգին սպաննած է հակառակ առաքելական բացատրութեան, որով շեշտուած է թէ «մեզ բաւական ալ ըրաւ նոր կտակարանին պաշտօնեաներ ըլլալու՝ ո՛չ թէ դիրին, հապա հոգիին, որովհետեւ գիրը կ'սպաննէ, բայց հոգին կապեցնէ»։

Թողունք որ կրօնի Հիմնագիրը յիշեալ երկու բառերը գործածելու միջոցին «եւ եմ քաջ հովիւ» . . . ուրիշ ոչխարներ ալ ունիմ որոնք առ գաւիթէն չեն անոնք ալ պէտք է որ բերեմ, ու իմ ձայնին պիտի լսեն եւ պիտի ըլլան մէկ հօտ մէկ հովիւ» ըսելով ատ եզական հովութիւնը միայն իր անձին յատկացուցած է, բայց բնգունելով որ ակնարկեալ հովութեան պաշտօնը մասնաւոր պարտաւորութիւններով իր աշակերտներուն եւ անոնց յաջորդներուն ալ յանձնուած է, դարձեալ մէկէ աւելի պատճառներ կան պնդելու թէ՛ յիշեալ պարբերութեան մէջ շատ սխալ իմաստներով ըմբռնուած են ատ երկու բառերը։

Նախ լեզուներու ծագման, դարգացման եւ գործածութեան եղանակներուն վրայ կատարուած քննութիւնները ակնհերեւ կը ցուցնեն թէ՛ մարդիկ որչափ իրենց մտաւորական պաշարները չափցնեն,

նոյն չափով կը հարկադրուին նոր բառեր հնարելու եւ կամ արդէն ուրիշ իմաստով գործածուած բառերու մէջ նոր գաղափարներու հետ նմանութեան կամ բաղդատութեան եզրներ գտնելով անոնց երկրորդական երրորդական եւ իմաստներ տալու բնական եւ հոգեբանական կարգին մէջ նիւթական եւ չգալի գաղափարներու ծագումը նախընթաց ըլլալով, սովորաբար վերջէն ի յայտ եկող վերացեալ եւ իմանալի գաղափարները շատ անգամ մակադրուած են թանձրացեալ իրերու համար առաջուց ընդունուած բառերով:

Ո եւ է լեզուի մը վրայ քիչ շատ հմտութիւն ունեցող մէկը կարճ հետազոտութենէ մը վերջը կրնայ կատարելագոյն համոզուիլ թէ՛ ուրիշ օգտաբեր հարկերու տակ ծնունդ առնող փոխաբերական առումները, ինչպէս նաեւ այլաբանական ձեւերը պարզ միաբերու վրայ ալ ազդու տպաւորութիւններ ընելով դիրքմոռնիքի հանգամանք մը կուտան լեզուին:

Արդարեւ բարոյագէտ անուղիղ ընթացքի միջանկրուծ վրայ պարզ եւ պայծառ գաղափար մը տալու համար, ծուռ ու մուռ ճամբաներու յոգնութիւններն ու վտանգները մատնանշելէ աւելի մեկին միջոց մը գտնել բաւական դժուար է:

Աս տեսակ օգտակարութիւնները նկատողութեան առնուելով հին եւ նոր կտակարաններու, ինչպէս նաեւ ուրիշ ամէն կրօնի վերաբերեալ նուիրական գրքերու մէջ հոգեկան բացատրութիւնները, բարոյական օրէնքի տրամադրութիւնները վերահասակնալի ընծայելու համար ատ կարգի ձեւեր եւ ոճեր գործածուած են: Եւ տարակոյս չիկայ որ Յիսուս ատանկ բարի նպատակով դիմած է, ինչպէս շատ անգամ առականերու եւ նմանութեան, նոյն եւ հռովմա եւ հօս բառերու կիրառութեան:

Երկրորդ՝ սրբազան Օրէնսդիրը հոգեւոր պետին պարտաւորութիւնը շեշտել ուղեկով ակնարկած է ան անճշտութեան, զոր քաջ հովիւր ցոյց կուտայ իր հօտը վտանգներէ եւ յարձակումներէ դերձ կամ անմիջապէս պահելու համար:

Աս կէտը երբեք տարակուսելի չէ, որովհետեւ նոյն ինքն Օրէնսդիրը բացորոշ կերպով կըսէ թէ չքաջ հովիւր իր կեանքը ոչխարներուն համար կը դնէ, բայց վարձկանը որ հովիւ չէ ու ոչխարները իր չեն, երբոր կը տեսնէ գայլը որ կուգայ, կը թողու ոչխարները ու կը փախչի, եւ գայլը կը յափշտակէ ոչխարները ու զանոնք կը ցրուէ:»

Ահա աս կերպով կղերին մոլորամիտ մասը երեւութագէտ թանձրացեալ ըմբռնումները վերացնելու եւ ատ նմանութեան մէջ իր վրան ծանրացող պարտաւորութիւնը որոշելու եւ կատարելու տեղ, հոգեկան խորհուրդները կը նիւթականացնէ, նմանեալը նմանողին հետ կը նոյնացնէ եւ զանոնք ալ չափազանցութեան տանելով իր հոգեւոր պայնպանութեան անճշտութեամբ մարդկային անհատներէն իրեն անբան անասուն, անխորհուրդ հնազանդութիւն եւ անգիտակից համակերպութիւն մը պահանջելու իրաւունքն ունենալ կը կարծէ:

Կղերին աս մասը միտքէն անգամ չանցնէր թէ՛ Ս. Գրքի սրբազան հեղինակները՝ եթէ վայրկեան մը անանկ խորհած ըլլային, ուրիշ առթիւ առաքեալներն ալ ոչխարներուն չպիտի նմանցնէին եւ նոյն իսկ Փրկիչը՝ Գառն Աստուծոյ չպիտի անուանէին: Աս հեղինակները քաջ գիտէին թէ ըստ օրինի այլաբանական ձեւերը իրենց առարկային հետ երբեք համազօր չեն ըլլար:

Արդէն մեծ Վարդապետը կղերական թիւը ըմբռնումներուն բողոքովին հակառակ ուղղութեամբ մը, իր բանաւոր հօտը՝ անբան անասուններէն գերազանցօրէն եւ շատ աւելի վեր դասած էր:

Անիկա «Շաքաթը մարդուն համար եղաւ, եւ ո՛չ թէ մարդը շաքաթին համար» ըսած է, մինչդեռ ծանօթ հովիւներէ շատերը «Հօտը մեզի համար եղաւ» ըսել կուզեն:

Աստուածային Վարդապետը «Դիրքերը քննեցէք» ըսելով թէ հաւատացեալներուն եւ թէ ոչ-հաւատացեալներուն կատարեալ արտօնութիւնն ստուած է, մինչդեռ կղերական հեղինակութիւնները «Պէտք է որ մեր հրամանները առանց քննութեան ընդունիք» կըսեն:

Գերագոյն Վարդապետը իր անսուտ բերնով խոստացած է աւետելով թէ «Ուր որ երկու կամ երեք հոգի ժողովուած ըլլան իմ անունովս հոն եւս ես անոնց մէջը» մինչդեռ կղերը կըսէ թէ «Առանց մեր միջամտութեան, չիկայ յոյս փրկութեան»:

Անդուզական Վարդապետը՝ ամենէն աւելի սկեպտիկներուն անգամ ներողամիտ ոգով առաջարկած է որ «Թէեւ ինծի չէք հաւատար, սակայն գործքերուն հաւատացէք» մինչդեռ ինքնակամ հովիւները կուզեն որ ամէն ոք պարտաւոր ըլլայ ընդունիլ անոնց մղումը, ինչ որ ալ ըլլան իրենց խօսքերն ու գործերը:

Դարձեալ զարմանալի եւ միանգամայն ցաւալի է որ կղերականներէ ոմանք իրենց ըմբռնումին համեմատ բողոքովին նիւթականացեալ «Անկ հօս մեկ հովիւ» խօսքին մէջ, մէկ կողմէն անիրականաւոր տեսականի մը աւետումը կերպզեն, եւ միւս կողմէն հօտը իրենց կիրքերուն եւ հաճոյքներուն ծառայեցնելու կաշխատին: Աս պարագային, ծանօթ առակին՝ համեմատ զայլերն անգամ իրաւունք պիտի ունենան արդարձայրոյթ մը զգալու, նկատելով որ աս վերջիններուն յարձակումները՝ քրեական են ու վնասները մասնաւոր, մինչդեռ հովիւներու յստատումը՝ տեւական է: Վնասները ընդհանուր:

Անձնական կարծիք մը չէ որ մէջտեղ կը դրուի, Նիովան է որ կըսէ մարգարէին բերնով «Ո՛վ Խորայէլի հովիւներ, միմէ հովիւները իրենց անձե՞րը կարածեն, հովիւները ոչխարները չե՞ն արածեր, ահաւորիկ կաթը կուտէք, բուրդը կը հագնիք, պարարտները կը մորթէք, եւ իմ ոչխարներս չէք արածեր, տկարները չգօրացուցիք, հիւանդները չբժշկեցիք, չարչարուածը չյանձնանցեցիք, կտորածը չպատեցիք, մոլորածը չգարձուցիք, հապաքոնութեամբ եւ խստութեամբ անոնց վրայ տեսցի՛ք» (1): (Եզեկ. ԼԴ. 2-4)

Ասիկայ ապացոյց մը չէ՞ որ հակակղերային պայքարը կատարելապէս՝ համաձայն է Ամենակալի՝ ցածքին, որու արտայայտութեան մէջ որոշակի կը բացատրուին նաեւ հակառակութեան պատճառները: Արարիչն է որ կը խօսի նոյն մարգարէին միջոցաւ «Յս առ հովիւնիրուն հակառակ եմ, եւ անոնց ձեռքէն իմ խաչներս պիտի պահանջեմ, եւ անոնց բերնէն պիտի ազատեմ զանոնք, որ ալ անոնց կերակուր չըլլան, եւ այդ հովիւներն ալ չպիտի արածեն իմ ոչխարներս» (Եզեկ. ԼԴ. 10) դարձեալ ուրիշ առթիւ մը կըսէ «Իմ ժողովուրդիս առաջնորդները իրենց փափկութենէն պիտի իյնան եւ իրենց չար ընթացքին համար պիտի մերժուին» (Միք. Բ. 9.)

(1) Վերջին, այսինքն ստորագծեալ՝ նախադասութիւնը՝ երբայականի Թարգմանութեան համեմատ է:

Ուրիշ տեղ մը, այսինքն դարձեալ բրազզան մատեանի մէջ աւելի բացայայտ են Եհովային հակառակութեան պատճառները Վրա հանային շրթունքները գրտութիւն պահելու են, եւ անոր բերնէն օրէնք պիտի խնդրեն, որովհետեւ Ամենակալ Տիրոջ հրեշտակն է, բայց դուք ճամբայէն խտտորեցաք, եւ շատերը օրէնքի նկատմամբ դայթակղեցուցիք . . . ուստի ես ալ ձեզ բոլոր ազգերու առջեւը արհամարհուած եւ լքուած ձգեցի, փոխանակ որ դուք իմ ճամբաներս չպատուեցիք եւ օրէնքին մէջ ակնառութիւն ըրիք: (Մաղաքիա Բ. 7-9.)

Հոս ակներեւ է որ աստուածային ներշնչումը հաշտ կրնժանայ բանականութեան պահանջումին հետ, այսինքն ինչ որ աստուածային է, միեւնոյն ատեն տրամաբանական է, եւ արդէն Գերազոյս իմաստութեանէ ատ միայն կրնանք յուսալ եւ սպասել:

Աս կերպով ամէն ոք կրնայ կատարելագէս համոզուիլ թէ բուն հակակղերային պայքարը հակակրօն հանգամանք մը չունի, եւ երբ կղերը աստուածային օրէնքին համակերպի, նմանօրինակ պայքարներն ալ գոյութիւն ունենալու իրաւունքէն կը դադրին:

Կրօնաւորներու համար պատուածային ճամբուն հետեւիլ աւելի հեշտին ըլլալով մէկտեղ, ինչո՞ւ չատեր առ շաւիղէն կը չեղին — Աս խտուրումի պարագաներն ու դանազան տխրաոքիժ հետեւանքներն ալ ուրիշ յօգուածներով պիտի պարզուին:

ՆԱԶԱՐԷԹ Լ. ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ

ՎԱՅԵԼԵՐԻ ԺԱՄԵՐ

Դողացէ՛ք յաւէտ կարմիր շրթունքներ,
Երբոր տարփագին սիրոյ համբոյրին
Երկունքի ցաւովը լի, յամբարար
Տննդոտ սարսուռներ ձեր վրայ յածին,
Դողացէ՛ք յաւէտ կարմիր շրթունքներ . . .

Կայծկտացէ՛ք միշտ կապուտակ աչքեր
Երբոր իրիկուան կրակին մօտիկ
Ճարճատին Սրտին կայծերը արբշիւ
Ու երբ Յանկութիւնն ալ երգէ քաղցրիկ,
Կայծկտացէ՛ք միշտ կապուտակ աչքեր . . .

Թերեւս օ՛ր մը, յաճկարծ, ո՛վ գիտէ,
Կարմիր շրթունքներն դալկանան յաւէտ
Ու ալ յոգնաբեկ յոյգէ ու տենդէ՝
Կապուտակ աչքերն փակուին սգաւէտ,
Թերեւս օր մը, յաճկարծ, ո՛վ գիտէ . . .

ՀԵՐԱՏ Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

“ ՊՕՅԵՍ ”, Ը

Իտալական Օթէրայի խումբ մը կրկին Պօլսոյ բեմին վրայ հա-
նած է Բուլլինիի համբաւաւոր օթէրան՝ Պօհեմը, — ձեռնաձգ Միւր-
ժէի ծանօթ երկին վրայ, — որ ձիւղ փութկոտ համակրութեամբ մը
կ'ողջունուի Պօլսոյ թատերասէր հասարակութեան կողմէ։ Կարելի
է ըսել թէ՝ Գամելիսպարոյ Տիկիւնէն վերջ՝ միակ խաղն է որ կը
յաջողի անխառն խանդավառութեամբ մը յարուցանել այստեղ, եւ ան-
կա՝ անանց արտաքոյ կարգի ձիւղերու, անանց հանդիսակաւորներն դրա-
ւելու ձգտող բեմական ճարպիկութեանց կամ բռնական միջոցներու
կիրառութեան։ Խաղը պարզ է, նոյն իսկ շատ պարզ, — արպար օ-
թէրա մը այս անսակէտով, բայց իր այլազան, հակասական, զը-
րեթէ իրար հանահարող, երբեմն գերազանցապէս զուարթացողիչ
եւ երբեմն ալ ծայրայեղօրէն տխրանիթ զրուագիւնը անքա՛ն յու-
զիչ ու սրտազրաւ հանդամանք մը ունին որ պիտի կրնային այդ
միեւնոյն ապաւորութիւնը թողուլ եթէ նոյն իսկ Բուլլինի ան-
հունապէս տխուր, յաճախ լալօնի մը՝ մահերգի մը չափ անսթի-
հողի մը անուամբ չըլլար իր եղանակներուն։ Մենք անցեալ տարի
աւելի համոզուեցանք այս մասին՝ երբ Օթէրայի խումբ մը դարձեալ
Պօլսոյ բեմին վրայ հանեց ուրիշ իտալացի վարպետի մը՝ Լէօնքա-
վալլոյի Պօհեմը։ Տպաւորութիւնը զրեթէ նոյնը եղաւ։ Միեւնոյն
յուզումն ու խանդավառութեամբ, միեւնոյն կարեկցութիւնն ու ըս-
տգտանքը, միեւնոյն հառաչանքն ու արցունքները, թէեւ Լէօնքա-
վալլոյի օթէրան նուազ զգայականութեամբ օժտուած, նուազ յու-
զիչ, հետեւարար նաեւ նուազ տխուր էր քան Բուլլինիինը։

Որովհետեւ տխրութիւնը իրեն իսկ այն կեանքին մէջն է որ
բեմին վրայ կը պարզուի ճշմարտապէս ցնցող պարագաներու յա-
ջորդութեան մը ընթացքին։ Մէկ քանի զրուագիւնը, ինչպէս ամիս-
ներու աշխատութեամբ պատրաստուած ձեռագրի մը հրկիզումը՝
զոնէ պահիկ մը տաքնալու համար, Միմիի ժամադրութիւնը ձիւնին
տակ՝ անանկ աստն մը ուր անագորոյն հազ մը իր անտահար
կուրծքը կը քերթէ, Խօտօլֆի եւ իր ընկերներուն յուսահատու-
թիւնը մահաուերձ ու սիրուած կնոջ մը անարին անջեւ, Միւզէթի
պաշտելի ժուպը՝ որով իր օղերէն կը հրաժարի հոգեվարքին դե-
ղագիրը պատրաստել տալու համար, վերաբրկուին ուղղուած ճեր-
թան լարովը, եւ վերջապէս՝ Միմիի մահը՝ իրենց մէջ կը խա-
ցեն իր թովանդակ հողեքանութիւնը բաղձալարչար ու տառապագին
կեանքի մը՝ զոր աւելի կամ նուազ անհասանելի, աւելի կամ նու-
ազ բարձր իտալաներով տոգորուած արուէստաղէտներու սերունդ
մը, — ըսե՛նք ողորժուի վիժածներ, — անպատու է ապրիլ Բարիզի

պէս մայրաքաղաքի մը հազարումէկ դժուարութեանց ու պահանջներուն դիմագրաւելով՝ հաղին ամէնէն զրաւիչ, ամէնէն համակրելի տիպարները կրնան են, մանաւանդ Միմին՝ որ կարծես հիւանդութիւնէն աւելի զարհուրելի հրապարտութեան մը պատուաւ կը դառնայ, անաղնիւ եւ ընդվզեցուցիչ խայտառակութիւն մը միայն գտնելով այդ դեղարուեստասէրներու (?) շրջանակին մէջ, որու մասին այնքա՛ն մեծ ու փայլուն իտէալներ կը սնուցանէր, Բայց հակառակ ասոր՝ կրկին ընդհանուր հետաքրքրութիւնը, նոյն իսկ արգահատանքն ու զուլթը, առաւելապէս Ռոտոֆի եւ իր ընկերներուն վրայ կը կեդրոնանան, որովհետեւ միւսներուն չարչարանքը կերպով մը հետեւութիւնն է իրենց տառապանքներուն, որովհետեւ իրենք աղբւրն իսկ են այն թշուառութեան որ զիրենք ընկուղեւելով միւսներն ալ իրենց հետ կը քաշքշէ, Կեանքի արշալոյսին մէջն իսկ իրենց թեւերուն փետուրներէն զրկուած թռչուններու երամ մը՝ որ զուր տեղը անյոյս ու ցաւագին թեւթափ մը կը փորձէ անջրպետին ալքերը գրկելու համար, որ բոլոր վերացմանց ու բարձրութեանց գիտակցութիւնը ունի, որ թերեւս չողջողուն իտէալներ կը հիւսէ եւ ինքզինքը անկարող կը զգայ անոնց հասնելու, որ քանի՛ կը մաքառի՝ ա՛յնքան աւելի կը տուայտի, որ քանի՛ իր փետրատուած թեւերը կը բաղխէ ա՛յնքան աւելի կ'առնառի բերաւոր վշտերու կոտորանքով, ձիւղ այս սերունդն է որ բեմի վրայ կ'ելլէ եւ այնտեղ կը պարզէ իր անփայտ ու զարհուրելի կեանքին անպատու մտառպանքն ու արհաւիրքը՝ եւ իր թողած տպաւորութիւնը ա՛յն աստիճան դառն ա՛յն աստիճան ճնշիչ է որ խաղինքուր դրօսալի դրուագները, — ինքնին այնքա՛ն առատ, — անաղղեցիկ կը մնան, ոչ մէկ շէնչող ու զուարթ զգայնութիւն կը թելադրեն, այլ ընդհակառակը՝ կարծես աւելի կը նպաստեն միւս զըրուագներուն ցաւառիթ բնոյթը չեղեւելու Մէկ՝ ժամադրութեան տեսարանն որուն ընթացքին Միմին՝ ծառի մը ետին պահուրաւ՝ իր դատապարտութեան վճիռը կը լսէ նոյն ինքն սիրականին բերնէն, կը բաւէ մոռցնելու Միւզէթի բոլոր արտաւոց ծաղրածութիւններն ու խեղկատակութիւնները, որոնք այնքան խօլ զուարթութիւն մը կը յարուցանեն թատերասրահին մէջ:

Ահաւասիկ պարագաներ՝ որոնք մեծապէս դերացուցած են այդ շարաւոտ կեանքին նկատմամբ գոյացած նախապաշարման մը ծլարձակումն ու տեւականութիւնը, «Պօհէմի Կեանքը՝ իսկականէն բոլորովին տարբեր նշանակութիւն մը ստացած է, եւ նոր թիւ առնող սերունդներ չեն վարանած անխառն համակրանքով մը շրջապատելու թշուառութեան այդ տխուր հերոսները, եւ անոնց նուիրելու իրենց կոյս ու անփորձ սրտին բովանդակ զուրգուրանքն ու խանդաղատանքը: Մեր մէջ իսկ, մասնաւորաբար դեռահասներուն եւ զրչի ու արուեստի սկսնակներուն քով արձադանդ չէ՞

գտած այդ համակրութիւնը: Իրարու հետեւող սերունդներ յաջորդաբար փայփայած են այդ միեւնոյն նախապաշարու մը էապէս անհրապոյր՝ նոյն իսկ աղտոտ ու քստմնելի կեանքի մը նկատմամբ, անհաշիւ ու աննկատ խանդավառութեամբ մը զմայլած են անոր ընդհանրապէս աններկայանալի ներկայացուցիչներուն վրայ, միշտ առատ արգահատանք, մանաւանդ առատ սէր ու գոյութիւնը տուած են զէպի ույզ նաւաբեկեալները՝ որոնք փոթորկին անասելի զարհուրանքը կը կրեն տակաւին նաւահանգիստէն չմեկնած, տակաւին ծովուն բացերն ու անջրպետին արձակութիւնը չողջունած:

Պօհէմի առաջին ներկայացումը Պոլսոյ մէջ՝ հազիւ քանի մը տարուան խնդիր է, բայց մեր սերունդը, ինչպէս մեզմէ առջի սերունդը, գիտէր, կամ գտնէ կը կարծէր զիստալ թէ ի՞նչ ըսել է «Պօհէմի կեանք»ը. արդէն այդ բացատրութիւնն իսկ դորձածական ասութիւն մը դարձած էր մեր լեզուին մէջ, եթէ օրէրան չէինք տեսած, կարողացած էինք Հանրի Միւրմէի հատորը, եւ ով զիստալ գիտէ քանի՞ քանի անգամներ, — ու գրքին հերոսները մեր մտքին մէջ ապաւորուած էին ո՛չ իբր կեանքի անսովոր՝ ամօթալի զարտուրութիւններ եւ կամ բարձրագոյն իտէալներու ստորին վիժուկներ, այլ իբր ճշմարտապէս պաշտելի ու սիրական զէմքեր՝ որոնք անսահման իրաւունք ձեռք բերած էին մեր համակրութեան, մեր սիրոյն ու խանդաղատանքին վրայ, Մենք այն համոզումը գոյացուցած էինք թէ այդ կեանքը բնական կարգի մը բերմունքն է, տրամաբանական եւ անխուսափելի մէկ հետեւութիւնն արուեստագէտի անպարէզին, տեսակ մը հանգրուան՝ ուր գեղարուեստի իտէալներու մտահոգութեամբը տուայտող ամէն առթիւս պէտք է կանգ առնէ անպատճառ, պէտք է տառապի, պէտք է զրկանք՝ ցաւ ու վիշտ կրէ: Կային նոյն իսկ որ չէին հաւատար թէ կարելի է գեղարուեստի ո՞ր եւ մէկ ճիւղին մէջ յաջողիլ, անուն չինել, համբաւի՝ դիրքի եւ հարստութեան տիրանալ առանց այդ պարտաւորիչ հանգրուանէն անցնելու: Թօսթան մը որ հազիւ յայտնուած՝ փառքի եւ յաջողութեան մէջ կը թաթխուի, հէքեաթունակ՝ անըմբռնելի բան մը պիտի դառնար մեր աչքին, մինչդեռ Պիզէ մը, Վիլիէ տը լ'Իլ Ատան մը, Վէնզէն մը, Ռէմպօ մը, Մանէ մը ուղղակի մեր սրտին խօսող տիպաբաններ էին: Մենք կ'ըմբռնէինք անոնց վշտալի կեանքը, մենք կը հասկնայինք անոնց թշուառութիւնը, անոնց տառապանքը: Չէ՞ մի որ «Պօհէմի կեանք»ին բերմունքն էին այդ ամէնը, եւ ի՞նչ տուելի բնական քան «Պօհէմի կեանք»ը: Գեղարուեստին, բոլոր բարձրաթիւ իտէալներու, բոլոր ազնուական վերացմանց պահանջած մէկ տիրական հարկն էր որ կը վճարէին այդ անապոյրոյն հանդուրանին մէջ, եւ առանց այդ հարկը վճարած ըլլալու՝ Պիզէ պիտի կրնա՞ր մեծ երգահան մը ըլլալ, Վիլիէ տը լ'Իլ Ատան պիտի կրնա՞ր բարձր դրագէտ մը դառնալ, Վէնզէն եւ Ռէմպօ պիտի

կրնային ամենէն զմայլելի բանաստեղծներուն կարգը դասուիլ, եւ կամ Մանէ՛ այն Մանէն զոր շատ ուշ ճանչցան, ինչպէս Պիզէն՝ պիտի կրնա՞ր բացառապէս ինքնատիպ ու հրաշալի հոգի մը տալ իր նկարներուն:

Այս հարցումները այսօր մեր ծիծաղը կը շարժեն, բայց ժամանակ մը անոնք ճշմարիտ խռովք մը կուտային մեր հոգւոյն, եւ եթէ որոշապէս մեզի ուղղուած ըլլային՝ թերեւս չլարանէինք ժըի տական պատասխան մը մըմնջելու: Ահա՛ այն նախապաշարումը որ ինչպէս մեղմէ առաջ, այնպէս ալ մեր ատենը, մեր սերունդին մէջ, զոյացուած էր «Պօէէմի կեանք» ինկատմամբ: Եւ այդնախապաշարում մը ա՛յն աստիճան զօրաւոր արմատներ արձակած էր մեր էութեան խորը՝ որ չատերու աչքին Միւրժէի հերոսները ո՛չ միայն խնկելի դէմքեր էին, այլ նաեւ հետեւելի օրինակներ սրոնց վրայ ձեւել կ'ուզէին երեսնց վարժն ու բարբը, իրենց ապրելու եղանակն ու սովորութիւնները:

Պետրոս Դուրեանի օրինակին վրայ կազմուած բանաստեղծներ ունեցանք՝ որոնք իրապէս քաղձացիկն թոքախտաւորները դառնալ, որովհետեւ այդ տեղ ալ նախապաշարում մը մարմին առած էր, եւ անոնք որ այդ նախապաշարումէն վարակուած էին՝ վաղամեռիկ բանաստեղծին տաղանդն ու արտադրութիւնը նոյնացուցած էին զինքը զգեստնող անագործոյն հիւանդութեան հետ, կը կարծէին իրաւունք ունենալ հաւատալու թէ Դուրեան այդքան զմայլելի Դուրեան մը չպիտի ըլլար՝ եթէ երեք թոքախտին յայրատ ու սպաննիչ համբոյրներուն պնդութիւնը զինքը չցնցէր, եւ իր հոգին չենթարկէր յուզման ու ներշնչման այն դժբաղդաբար անհաւասար փոթորիկներուն՝ որոնց մեծութեան յայտարար որոտումները ընդհանրապէս հանճարի ցուքերու բաղխումէն կը ծնին: Տարակոյս չկայ որ այս համոզումը անհիմն ու սխալ է. կրնայ ըլլալ որ առողջ՝ եւ խռովիչ վաղորդայնին նկատմամբ լատենա Դուրեան մը տարբերէր մեր պաշտած Դուրեանէն, բայց ասիկա պատճառ մը չէ մըտածելու թէ ամէն թոքախտաւոր անպատճառ Դուրեան մը կրնայ դառնալ, կամ Դուրեանի հաւասարելու համար՝ անհրաժեշտ հարկ կայ թոքախտաւոր ըլլալու: Կեանքի մէջ թոքախտաւորներ չա՛տ ինչո՞ւ ամենքն ալ բանաստեղծ չեն դառնար: Ինչո՞ւ ուրիշ բանաստեղծներ՝ ինչպէս Ալամիան, Ոսկեան, Շահինեան՝ նոյն այդ աններող ախտին զոհերը ըլլալով հանդերձ չկրցան Դուրեանի հաւաստելի: Ասիկա կ'ապացուցանէ թէ օրուեստագէտին քարճաղցման մեկնակէտը տաղանդն է միշտ: Եւ ո՛չ թէ արտաքին պարագաներու կատարելիք ազդեցութիւնը. ճիշդ է որ նկարիչ՝ բանաստեղծ, երգահան ու գրագէտ՝ աւելի կամ նուազ չափով ենթակայ կը մնան այդ ազդեցութեան եւ իրենց գործն ալ միեւնոյն համեմատութեամբ կը փոխուի, բայց ասով՝ տաղանդին դերը չչլքանար, կեանքի ան-

համար թշուառութեանց, զրկումներու կամ բարօրութեանց ընթացքին՝ անիկա միշտ նոյն շողափիւռ դրոշմն է որ արուեստի դործերու ճակատը կը փայլի իբր նշան արուեստագէտին արժանիքին ու կարողութեան: Ան կրնայ ձեռափոխուիլ, կրնայ սանձուիլ, զսպուիլ, կրնայ նոյն իսկ շեղիլ իրեն համար նախասահմանուած արահետէն, բայց ի՞նչ ձեւով ալ արտայայտուի՝ կրկին վառ կը մընայ եւ ին՝ գոյութիւնն կը զգացնէ:

Եթէ Դուրեանի մասին գոյացուած նախապաշարումը այսքան սխալ հիմնակէտ մը ունէր, նոյնքան սխալ ու անհիմն էր նաեւ «Պօհէմի Կեանք»ին նկատմամբ կազմուած այն աւելի խոր նախապաշարումը՝ զոր քանի մը սերունդներ յաջորդաբար փայփայեցին, եւ որ անչէջ՝ կը մնայ տակաւին արդի նորահաս սերունդին քով ալ: Այս տեսակ նախապաշարումներ՝ ժամանակի հիւանդութիւններ են ընդհանուր մտաւորականութեան համար, անոնք մարդկային միտքը կը կաշկանդեն վատաւորչ ու անարեւ կաղապարներու մէջ, կամ զայն կը կռեն նոյնքան հիւանդագին եւ ամուլ օրինակներու համաձայն, եւ ո՛չ այդ կաղապարները, ոչ ալ այս օրինակները կրնան ո՛րեւէ բարեքի աղբիւր դառնալ, ընդհակառակը: Ինչպէս որ Դուրեանի հաւասարելու համար թոքախտաւոր դառնալու տենչացողներ ունեցանք, այնպէս ալ եղան զեղարուեստի սիրով հրգեհուած պատանիներ՝ որոնք բանաստեղծներու, գրագէտներու կամ նկարիչներու համար պարտաւորիչ յստիոքիւններ նկատեցին երկայն մազերն ու այլանդակ տարազները, ինչպէս նաեւ «Պօհէմի Կեանք»ին արհաւիրագին խեղճութիւնները, եւ կրցածնուն չափ օրինակեցին Միւրժի տիպարները՝ Անոնք յաճախ առանց ընդունակութիւնն առանց տաղանդ ու կոչում ունենալու՝ բանաստեղծի, գրագէտի կամ արուեստագէտի հովեր աւելն, սկսան սոնքալ իրենց ժամանակակիցներուն առջեւ, եւ միայն իրենց հնութեամբը հպարտացող կարգ մը ողորմելի բրածոներու ղէմ՝ այլապէս ծիծաղելի տիպարի մը ծրնունդ տուին: Ի՞նչ հարկ արդէն տաղանդի, կոչումի եւ ընդունակութեան չէ՞ մի որ անհրաժեշտ երկայն մազերը իրենց ծոծրակը կը գգուէին: չէ՞ մի որ իրենց մարմինը այլանդակ տարազներու մէջ կը չարչրկուէր: չէ՞ մի որ անունդի եւ ամէն տեսակ վայելքներու տարապայման զրկումով կը տոչորուէին: Եւ զարմանալի պէտք չէ նկատուի՝ եթէ երբեք աւելցնեմ թէ այդ ողորմելիներուն մաս կազմեցին նաեւ ճշմարտապէս տաղանդաւորներ, նկարիչ, գրագէտ կամ բանաստեղծ:

Համաճարակները ուրիշ արդիւնք չեն տար արդէն, անոնք առողջները կը զարնեն ա՛յնքան զիւրութեամբ, որքան հեշտիւ կը տանին հիւանդները: Եւ այս տեսակ նախապաշարումներ ոչինչով կը տարբերին համաճարակներէն, ազատալի ու տարափոխիլ են աւնոնց պէս, սերունդէ սերունդ կը փոխանցուին այնքա՛ն արագամէտ

ճախրանքով՝ որքան փութով անդիկը կը սահի հարթ զառիթափէ մը վար: Բարեբաղդաբար երկայնամագ բանաստեղծներու եւ այլանշակ տարազներով արուեստագէտներու սերունդը՝ հոգ չէ թէ ազամայ եւ տարբեր պատճառներու բերմունքով՝ անհետացած է բոլորովին: Բայց «Պօնէմի կեանք»-ին նկատմամբ կազմուած նախապաշարումը կ'ապրի: Արդի սերունդը 'այնքա՛ն սխալ զաղափար կազմած է այդ մասին՝ որքան իր նախորդները: Երբոր Պօնէմի ներկայացումը կը տրուի՝ անիկա խմբովին թատրոնն է, կանուխէն տեղ բռնած է առաջին կարգերուն վրայ, կը խանդավառուի անհունապէս, եւ աւելի՛ իբր աստուածացում մը, իբր փառաւորում մը կ'ողջունէ մարդկային ապականութեանց, տկարութեանց եւ ստորնութեանց այն ցուցադրութիւնը՝ զոր խաղին հերոսները, փծած արուեստագէտները, — կը սարքեն բեմին վրայ: Միմի մահամերձ է, կը հազայ, արիւն կը թքնէ, կը հիւծի հոգեփողոտ պայմաններու մէջ, եւ Ռօտուլֆ՝ որ խեղճ աղջկան սիրտը կապտած եւ զրեթէ անոր հիւծման պատճառ դարձած է՝ կ'երգէ ու կը պարէ իր ընկերներուն հետ: Իրաւ է որ տարաբաղդ կնոջ մահուան անկողնին մօտ կատարեալ յուսահատութիւն մը կը պարզեն ինք եւ իր ընկերները, բայց ի՞նչ վստահութիւն ունինք թէ մեռեալը հողին յանձնելէ վերջ կըրկին չպիտի բոլորուին, կրկին չպիտի երգեն ու պար դարձնեն: Մարդիկ որոնք յաղթական կերպով Միւզէթի պէս բող մը կը տանին ուսամբարձ, եւ ասիկա՝ անշուշտ մի՛միայն իրենց ղեկնութեան ծախքը վճարած ըլլալուն համար, ապահովարար չօտ պիտի մոռնային մոլորած թռչունի մը ահաւոր տառապանքն ու աղէկաւոր մահը: Մանաւանդ որ Բարիզի սալայաաակներուն եւ Քաթիթի Լաթէնի սրճարաններուն մէջ Միմիներ չա՛տ . . .

Ահա թէ ինչո՞ւ պէտք է մաքառիլ այդ նախապաշարման դէմ, եւ արգիլել անոր փոխանցումը: Պօնէմի հերոսները ոչինչ ունին համակրելի, ոչինչ՝ որ կարենայ զիրենք ո՛չ թէ օրինակելի, այլ նոյն իսկ քիչ շատ սիրելի տիպարներ դարձնել: Եւ այդ նախապաշարումը խորաակեղու համար անհրաժեշտ պէտք կայ որ վերլուծուի, իր իսկական մերկութեամբ պարզուի այն կեանքը: — Պօնէմի հեանքը, — զոր կ'ապրին, պղտո՛ր աղբիւր՝ ուր մէկը միւսէն զղուելի հազարաւոր ապականութիւններ եւ գձձութիւններ իրար կը զըրկեն հեշտանքով: Այդ վերլուծումը պիտի բնեմ յաջորդ յօդուածով մը, ինծի առաջնորդ առնելով Ֆրանսացի խորատես ու նրբախոյզ քննադատ մը՝ Պ. Բամիլ Մօքլէո՝ որ իր երկրին, «Պօնէմի» հայրենիքին մէջ, առաջին ծանր հարուածը տուած է այդ այսքա՛ն մօտէն մեզ հետաքրքրող նախապաշարման:

ԱՐԱՐ ԱՆՏՈՒԵԱՆ

ԴԱՄԲԱՆԱԿԱՆ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԱԾ ՈՂԲԱՅԵԱԼ Ռ. ԷՖ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ ԴԱԳԱՂԻՆ ՎՐԱՅ

Ո՞ւր կ'երթաս, մէյմը սա շո՛ւրջդ նայէ՛. ասոնք տղա՛քդ են բոլոր, մենք սանե՛րդ ենք բոլոր՝ Դո՛ւն ջամբեցիր անոնց իմացական սընունդը՝ Դո՛ւն անոնց հրամցուցիւ հոգեհորոյ ճաշիւ համադամ, զո՛ւն զանոնք մեծցուցիւ, զո՛ւն զանոնք պատուաստեցիւ, պատրաստեցիւ, բարի՛ իրենց նմաններուն հանդէպ, եւ արի՛ կեանքին կրկէսին մէջ ոգորելու գտեպինդ։

Ո՞ւր կ'երթաս, հայրեր պէ՛տք ունին քեզի, հայրեր պա՛րտք ունին քեզի՝ իրենց խորին երախտիքը՝ վաշխով բաշխուած՝ պա՛րտք ունին քեզի։ Դուն՝ սերունդներու դաստիարակ, զու՛ն՝ նկարագրներու պինդ կազմաւորիչ, զու՛ն՝ անասչ անկոպար աւխտակներու վարպետ ճախարակիչ, զու՛ն՝ հին ու նոր ուսանող մանկութեան անխոնջ դեկավար։

Ո՞ւր կ'երթաս, հոգեբանի պնդողութեամբդ չե՞ս անդրադառնար սա սերտերուն՝ որ կը կոտտան հիւսայ կակիծէ, չե՞ս նախը սա աչքերուն՝ որ կ'այրին արցունքէ ու չե՞ս ունկնդրեր ցաւագին հեկեկանքներ՝ որ կուրծքերէ կը քակուին։

Որո՞ւ ձգեցիր ինչ որ քու կինդ էր, ետի՛ց՝ Ուսուցչութեան նախաթողը, գող՞՞ Ուսմանց փաթոյթը մանրման, ձեռք՞՞ Դաստանդութեան լծակը վերամարձ, աչք՞՞ Պարտականութեանդ վրայ անքթիթ, ուչ՞՞ քեզի յանձնուած, քեզի վստահուած մատաղեւամ հօտին շուրջը դեգերուն, ու մատներո՛ւդ մէջը, շուրթներուդ շուրջը շարունակ Գիրքին փառքը եւ հմայքը Գրիչին։

Ո՞ւր կ'երթաս, Դու՛ն՝ աննախընթաց բեմբասաց՝ Պրոյերիսիո՛ւն էիր ամէնուն, կենդանի անդրին՝ Պերճախօսութեան, հոս ճառելով, հոն բանախօսելով ու չրթունքէդ թղխելով իմաստութեան խօսքերը դաշնաւորւի Խօսէ՛, «էֆէնտի»», ձա՛յն մը, ճի՛կ մը հանէ դամբանէդ։

Ինչ որ քու կինդ էր, տարիներու երկար ու փորձագէտ ամբարումով՝ ինչ որ իւրացա՛ւմդ էր տիրական, ինչ որ, վերջապէ՛ս Գանկի՛նդ էր ու Սիրաինդ, ինչպէ՛ս կուտայիր, եւ անխնայ կուտայիր, աննախա՛նձ կուտայիր, յորդառա՛տ կուտայիր՝ մանչերուն որոնք գաւառներէն, արուտըճաններէ՛ն կուգային, որոնք իրենց ծնողքն ու սիրելիները ձգելո՛ւ կուգային Տուն—Դպրոցդ, զքե՛զ ունենալու հոգեւոր ծնողք՝ Հարուստի տղուն, աղքատի զաւկին ու բախտէն անժառանգ հէք որբուկին անխաբ՛ր կուտայիր, ուրիշ կերպ ունեւորներ խպնեցունելու աստիճան։

Մանկութիւն մը լման՝ հմտութեանդ լեցունկ ստինքէն կախ—

ուած՝ այդ անխարդախ կաթը ճանչցաւ. ծծեց, մարսեց, յագեցաւ կենսառոյգ, ու մեկնեցաւ՝ նորերուն տեղ տալու: Ու նորեքը եկան. նոր, աղածրի մանկութիւնը փութաց իր գայթ ի գայթ գնացքով՝ քեզմէ նոյնը ըմբռնելու, ո՛վ պատուական Մատուակ:

Դպրոցդ մայր-փեթակն էր՝ որուն խորհրդաւոր բջիջներուն մէջ իրենց մեղրը շինեցին քով քովի, եղբա՛յրովի, ծաղկասիրիկ մեղուները խուռներամ, ցորեկին՝ դասարաններուդ յուսթի անդամատանները աստանդական, ուսումնաճոխ պարտէզիդ ծաղկանոցները թափառիկ, ասդին բզզալէն, անդին՝ բաժակներու բեղնաւոր փոշին շորթելէն:

Ամէնո՛ւն հակեցիր, ամէնուն հասար, հայրենի կտուրիդ տակ բուրձ խմբուողներուն՝ խանդաղատանքդ ու զուրգութանքդ ու միտքիդ պաշարը բաժնեցիր սիրալիր, եւ ո՛չ ոք անհաղորդ հանեցիր՝ երբ Լոյսի յորդարոյր վաճառանդ տարին ամբողջ կը նշուէր անդադար: Տաքցան անոնք ու խայտացին, անունէդ դուրս ու տունէդ ներս Աշխատանքը եւ կեանքի փա՛ռքը երգեցին:

Ինչպէ՛ս ուսուցիր անոնց. . . Գո՛ւ անթիւրի կատարելութեանդ բուն գաղտնիքն էր ատիկա, բո՛ւն արուեստդ էր ատիկա, սորվիլ ու սորվեցունել: Դուն հայ ուսուցչութիւնը իր «պատուելի»ութեան ինկած իմաստէն վե՛ր բարձրացուցիր: Մարգեցիր, աղաքը անվե՛րջ մարգեցիր: Ուսուցի՛ր մանաւանդ այն երրեակ վարդապետութիւնը՝ որ առջի՛ մէկ օրէն՝ կեանքիդ նշանաբանն էր ըրած. — Ճանչնալ ու պաշտել ինչ որ Գեղեցիկն էր՝ եւ բա՛րձր Գեղեցիկը, ինչ որ Բարին էր ու բա՛րձր Բարին, եւ ինչ որ Ճշմարիտն էր ու բա՛րձր Ճշմարիտը:

Այս տիպար երրորդութեան խմորովը չաղուըւած՝ ատեցիր եւ ատե՛լ տուիր Տգեղը, Չարէն նողկացիր ու նողկալ տուիր, եւ վաարեցիր ու վաարել տուիր մեր հոգիներէն դուրս՝ ամէն ինչ որ Սուտ էր ու կեղծիք, Լոյսը՝ արեւ, Սէրը մթնոլորտ էր քեզ համար:

Չըրի՛ր բան մը, արարք մը, ընթացք մը չունեցա՛ր՝ որուն համար ետքէն զղջայիր: Անունդ չուշան մնաց ու համբաւդ բիւրեղ՝ ճամբան՝ ուրկէ քայեցիր կեանքիդ ամբողջ շրջանին, հակառակ իր եկեքաններուն եւ առապարին զառիվերներուն՝ ուղիդ ու հեշտաւէտ կամուրջ մը դարձաւ ոտքերուդ տակ, քեզի մի՛շտ դէպի երջանկութիւն, դէպի Խղճի խաղաղութիւն առաջնորդող:

Իսկ երբ երջանկութիւնդ ամպոտեցաւ, միւս կէտիդ ապամահ կորստեամբը, հոգիդ երբ մթազնեցաւ, տաղտապեցաւ, ցաւդ կո՛ւլ տուիր, եւ Պարտախանութեանդ թունտ ու նուիրական մտածումէն կենդանացած՝ աշուիդ գործի՛դ դարձաւ իսկոյն, վասն զի կորո՛ւմ կար քու մէջդ, պողպատ կամքի մը կորուլը, ո՛վ մեծանուն Մաղիստրոս:

Անոնք որ երբեմն քու մոծութիւնդ չի տարին, անոնք որ մա-

տուեցած կրթ. թանկագին ծառայութիւններու դ վրայ քող ձգած՝ վերջերս քննադատեցին զքեզ ու խեթի՛ւ նայեցան կրթ. ու գրական աշխարհին մէջ միանձնեան հռչակիդ, այսօր խղճմտանքնուն լլկանքն ունին անշուշտ բաժին, երբ Լկար ահա հանճարիդ ամբողջ վսեմութիւնը տախտակէ սա չորս պատերուն մէջ նստմացունել:

Բայց դուն, ո՛վ մեծ մարդ, մեր միտքերուն մէջը, մեր սիրտերուն խորը՝ քու յատուկ խո՛րշդ ունիս: Սկիւտաբէն Պօլիս, Պօլիսներէն Ատանա, Ատանայէն Կիլիկիա, ամէն ո՛ւր որ ձեռնասուն սաներդ ցրուած են՝ Պէրպլէրեանութի՛ւնդ պիտի կրկնեն անդադար:

Հո՛ս պիտի պահենք քեզի, հո՛ս պիտի թաղենք քեզի՝ մեր ներսիդին թագթագուր, զրիչի՛դ հետ՝ որ երբեք չը ճամալտակեց, ճակտիդ պատկերին հետ՝ որ միշտ բաց ու ճերմակ մնաց, ու բերնի՛դ հետ՝ որ գիտցաւ ուղղախոհութեան ու վեհ զգացումներու թարգմանը հանդիմանալ: Դուն երէ՛կն էիր, է՛հ, այսօրն ալ ես, ու վա՛ղն ալ պիտի ըլլաս, տաղանդիդ ամբո՛ղջ պերճութեամբը, անունիդ ամբողջ հմայքովը, ցորչափ դպրոց ու զպրութիւն, գիրքեր ու գրականութիւն կենդանի մնան:

. . . Խուսկերուն հոտեբովը, ծաղկներուն բոյրերովը, դպրենբուն պատգահիկ ձայներովը վերջին ճամբադ կ'առնես հիմայ մահը ողջունած ա՛յնպէս ինչպէս պիտի ողջունէր երկրագործ մը՝ ձեռքը արօրին մաճին, կամ, հիւսար մը՝ մարտագոռ դաշտին վրայ, եւ կամ նաւապետ մը՝ ընկղմող չոգենաւուն վերնայարկը, պարտականութեանը գլուխը անսասան կայնած:

Լուսեղէն պսակը՝ որ ճակտիդ չու՛ջը որ անունիդ չուրջը, աղեղունած է լայնալիւր, չէ՛, չէ՛ բնաւ այս ծաղկեայ զաղփաղփուն պսակներէն:

Դուն քու անմահութիւնդ կենդանւոյն ողջունեցի՛ր արդէն, տալիներ առաջ Յօրեւեանիդ օրը, ծափերու եւ ցնձութիւններու մէջ:

Երեսնամենի հոյակապ Դպրոցիդ ու «Գեղեցիկ Դպրութեան»դ իբր յիշատակ, թո՛ղ որ սա տողը վերյիշեմ հիմայ՝ մեր ու պանդա-կան կեանքի երգերէն:

«Քեզ փառեմ, ո՛վ Դպրոց . . . »

Եւ թող ասիկա՝ Անտր անունը պանծացունողիդ ամենավերջին «Հուպկ Բանք»ն ըլլայ, ո՛վ բազմերախտ Ուսուցչապետ, ո՛վ սիրական հայրեկնիս . . .

10 Ապրիլ 1807

ԹԵՈՂԻԿ

Գոհութեամբ կ'ժանուցանենք թէ Ներսէսեան Որբանոցի ի նպաստ սարքուելիք նուագահանդէսը տեղի պիտի ունենայ՝ բայց ի նպաստ երկսեռ որբանոցներու Մայիս 31/16ին հինգշաբթի օր՝ Ամերիկ . գօլէճի ժողովասրահին մէջ:

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ՍԷՋ*

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Հետեւինք այժմ անգլիացի մանուկին՝ օրօրոցէն մինչեւ այն վայրկեանը՝ ուր կեանքի պայքարին մէջ կը նետուի։ Մանկութենէ պատանեկութիւն տղան երկու փոքր աշխարհներէ կանցնի, ինքնին կատարեալ, ընտանիքը եւ զպրօքը, որոնց ազդեցութիւնը զըրեթէ միշտ վճռական է։

Անգլիական ընկերութիւնը կը բաղկանայ, առաջին աստիճանին մէջ, երկու ընտրեալ դասակարգէ, ինքնազարգացած մարդերէ եւ համալսարանականներէ։ Առաջինը կազմուած է ինքնիրեն՝ կեանքի զօնդակ դպրոցին մէջ, իսկ երկրորդը շատ հին եւ հզօր ընկերային կարգերու արդիւնքն է։ Երկուքին վրայ ալ կը նշմարուի ընտանիքին ինքնուրոյն դրոշմը։

Վայրն՝ ուր անգլիական ընտանիքը կապրի՝ հօմն է։ Իրենն է այդ տունը, ամբողջովին իրենը։ Նուիրական է ան, եւ անբռնաբարելի՝ ամեն օտարականի համար։ Բոլոր դուրսինները օտար են, բոլոր անոնք՝ որ չեն նստիր օճախին շուրջը Իւրաքանչիւր տուն, զիւր ըլլալ թէ քաղաքը, զրացինէն իսկապէս անկախ է։ Ամեն ընտանիք իր տունն ունի, իր երդիքը, իր ուղղակի հաղորդակցութիւնը՝ դուրսի հետ։ Կինն իր տան մէջ բացարձակ տիրուէ։ Եւ ոչ մէկ օտարական կը գտնուի իր գլխուն վերեւ կամ ոտքերուն ներքեւ։ Չկան այն զօրանոցի նման մեծ տուները՝ շատ մը խուցերու բաժնուած, այն նեղ շէնքերը՝ ուր կոմսին եւ կը ճնշուին ընտանիքները։ Մարդ կարող է ուզածին պէս երկննալ եւ հանգիստին նայիլ։

Հօմը սերտ ու խորին բանաստեղծութիւն մ'ունի։ Անգլիացիին համար՝ որ միայն ինք կրնայ զգալ եւ արտայայտել զայն։ Վնադաղութեան վայրն է ան, ապաստանարանը՝ որ ոչ միայն ամեն թշնամանքի դէմ կը պաշտպանէ զինքը, այլ ամեն սոսկումի, ամեն տարակոյսի եւ բաժանման դէմ։ Եթէ այս չէ ընտանեկան յարկը, ապա ուրեմն հօմը չէ բնաւ։ Եթէ դուրսի կեանքին անձկութիւնները հոն մուտք չը գործեն, եթէ ամուսիններէ մին թոյլ կուտայ անձանօթ եւ թշնամի մարդոց՝ տան սեմէն ներս ոտք կոխել, հօմը չէ ան այլ եւս։ Արտաքին աշխարհէ մաս մ'է ան, երդիքով մը ծածկուած եւ լուսաւորուած։ Եթէ, ընդհակառակը, ընտանեկան յարկը

* L'éducation des classes moyennes et dirigeantes en Angleterre. Max Leclerc.

նուիրական տեղ մ'է, տաճար մը՝ անական աստուածներէ պահպան-
ւած, ուր ո՛չ ոք կրնայ մտնել եթէ սիրով չէ ընդունուած, այն ա-
սան իրօք հօմն է այդ Արժանի է իր անունին եւ իր փառքովը կը
ճառագայթէ»⁽¹⁾։

Ընտանիքի պետը, ամուսին եւ հայր, կիշխէ իբր բացարձակ մի-
ապետ, հօմին մէջ։ Ամերիկացի մը վարմացմամբ նշմարած է թէ
Անգլիոյ մէջ էրիկ մարդը միշտ նկատուած է կնոջմէ՝ իւր իրմէ գե-
րազանց մէկը։ «Անգլիա, էրիկ մարդոց արքայութիւնն է, կը գոչէ .
... Ընտանիքի մեծին կամքը ճանչցուած է իբր օրէնք՝ տան կա-
ռավարութեան մէջ, եւ ոչ ոք կը խորհի հակառակիլ անոր»⁽²⁾։
Ընտանիքին պետը ստեղծած է հօմը, ան կը վարէ տունը, պա-
տասխանատու է ընկերութեան եւ օրէնքի առջեւ, ու ծանրացած
է հոգեբով եւ պատասխանատուութեամբ ասոր փոխարէն կընդու-
նի հնազանդութիւն եւ յարգանք

Իբր հայր, նախ յարգել կուտայ ինքզինքը՝ սիրուելէ առաջ, ⁽³⁾
անիկա հայր-ընկեր մը չէ իր տղուն համար, ինչպէս Ֆրանսացին։
Դեռատի անգլիացին խօսքն իր հօր ուղղած ատեն՝ Տէ՛ր բառը կը
գործածէ, ինչպէս ծառայ մը իր տիրոջ։ Հօր մը ներհնչած յարգան-
քին կը միանայ նաեւ իշխանութեան այն ազդեցութիւնը՝ զոր կու-
տայ իրեն օրէնքը։ Ուզածին պէս կարող է անօրինել իր շահերը՝
Անգլիական որ եւ է ընտանիքի հողային ստացուածը կը նկատուի
իբր փոքր երկիր մը, որու մէջ հայրը բացարձակ իշխող է։ Տեսակ
մը կառակային ատենակալութիւն ի գործ կը գնէ հոն ⁽⁴⁾։ Երբէք
ստիպեալ չնկատեալ ինքզինքը զրկանք կրելու իր կեանքին մէջ՝
իր զաւակներուն համար, ոչ ալ զրամ հաւաքել՝ անոնց ժառան-
գութիւն ձգելու համար։ Շատ չատ, կը յարգէ աւանդութիւնը որու
համեմատ, եւ երբեմն ալ օրէնքին հարկադրումով անդրանիկ զաւ-
կին կը թողու ամբողջ ստացուածք մը կամ հօրեկական ժառան-
գութիւն մը։ Ֆրանսայի մէջ հօր իշխանութիւնը՝ տղուն վրայ գրե-
թէ անսահման է, իսկ իր ստացուածքը կտակով ուղածին պէս

(1) John Reskin, His life and teaching, par Marshall Mather.

(2) R. G. Whit, England without and within. 1881—

(3) Զեր տղաքը կըսէի բարեկամներէս Ֆրանսացիի մը, շատ ազատօրէն կը
վարուին ձեզ հետ. Հայրական իշխանութիւնէն երբէք առնուիլ չեն թուիր— Ինչ-
պէս անոնցէ յարգանք եւ ակնածանք սպասել, պատասխանել ան, երբ մենք ինկ
անոնց սորվեցուցած ենք այնքանով մեր հայրերու հաւատալիքներէ եւ սովորու-
թիւնները, Յարգանքի զգացումը չէ զարգացած իրենց հոգիներուն մէջ։ (P. — G.
Hamerton, Français et Anglais)

(4) Անգլիական ընտանիքը մինչև մեր օրերը պահած է բացարձակ իշխողի իր
զիրքը, Հայրը իր գէմ չունի ինչպէս Ֆրանսայի մէջ, այն օրինաւոր մակարոյթները՝
որոնք կը կոչուին անխուսափելի ժառանգորդներ, Անգլիացի հայրը ոչ մէկ զիմա-
ղրութիւն կը գտնէ իր գէմ, ո՛չ մէկ ընդդիմութիւն իր կամքերը անվիճելի են իր
զաւակները կը յարգեն զինքը, նոյնը կընէ նաեւ իր կինը։

կարգադրելու մէջ՝ սահմանափակ, Անգլիոյ մէջ՝ հօր իշխանութիւնը տղուն անձին վրայ՝ սահմանափակ է: (չկրնար բանտարկել տղան, եւ 21 տարեկանէն վերջ ոչ մէկ իշխանութիւն ունի անոր վրայ): այլ իր կտակելու իրաւունքը երբէք կապտուած չէ:

Անգլիացի կնոջ քով՝ ամուսնի պարտաւորութիւնները՝ մայրական պարտաւորութիւններէն վեր են: Յրանսացի կնոջ քով՝ մայրական սէրը ամէն բան կը գերազանցէ, յետոյ կուգայ առ ամուսինն յարումը: Անգլուհին աւելի ամուսին է քան մայր, Ֆրանսուհին աւելի մայր է քան ամուսին: Անկլուհին ընդհանրապէս սրտոտ է, համբերատար, ու հաեւ առանց մեծ մտահոգութեան՝ վազուան համար, աներկիւղ՝ անձանթին հանդէպ՝ որ կը քողարկուի ապագային մէջ կամ հեռաւոր երկիրներու խորը կուրօքէն համակերպող ամուսինն է ան: Կը հետեւի իր էրկան՝ ուր որ, ըլլայ, ինքն ալ իր բաժինը կուենայ անոր ֆիզիքական կորովին ու բարոյական տուկունութեան մէջ: Յրանսացի մէջ, կինը, մայր կամ ամուսին, զբաղուած մանաւանդ հեշտակեցութեան եւ պերճանքի խնդիրներով, փայլելու փառասիրութեամբ կամ քաղքենի ապահովութեան տենչացող, իրենց էրկներէն մեծ բաներ չեն պահանջեր, յանդուգն ձեռնարկներ, դիւցազնական գործեր, ինչպէս Շըվրէօզ մը, Լօնկըվի մը կամ իշխանուհի Բալաթին մը⁽¹⁾: Անգլուհին՝ սիրող՝ այլ հանգարտ մայր մ'է, խղճմտօրէն իր պարտաւորութիւնը կը կատարէ: Բոլոր դասակարգերու մէջ, բացի ազնուապետութենէն, գրեթէ միշտ ինք կը ղեկեցնէ զաւակները⁽²⁾: Կը հսկէ անոնց վրայ եւ կը վարէ զանոնք՝ կեանքի առողջ կանոններու համաձայն: Շատ հազուադէպ է տեսնել իր վրայ չափազանց զգայականութիւն մը կամ սաստիկ գորով մը:

Անգլիացի տղան՝ պզտիկութենէ կը սորվի ճանչնալ արտաքին աշխարհի վտանգները, կեանքի զգուարութիւնները եւ մարդոց նրկարագիւրը՝ ուղղա՛կի փորձառութեամբ մը՝ որ իր վտանգներն ունի: Դեռատի ֆրանսացին մօրը կողմէ չըջապատուած է անսպառ խնամքներով, պաշտպանուած է ամենափոքր վտանգներէ, ամենաթեթեւ բախումներէ: Մինչ Անգլիացի պատանիին մարմինը տոկուն եւ կոռեւելո՝ ընդունակ կըլլայ, Յրանսացին կը մնայ թոյլ ու վախկոտ, եւ կամ եթէ նոյն իսկ յանդգնի, յճական վայրկեանին չի կրնար պահել իր պաղարիւնութիւնը, իւր սրտտեսութիւնը: Մինչ մէկ կողմէ մայրը կը ջանայ քաղցրացնել իր ներկան, միւս կողմէ հայրը կախմատի իր ապագան ապահովելու: Անշուշտ Ֆրանսացի մայրերը ընդունակ են ղեցաւարութեան՝ ճշմամամբ վայրկեաններ

(1) Renan, Essais de moral et de critique.

(2) Յայտնի է թէ Յրանսացի մէջ հարուստ կամ դիւրակեցիկ եւ նոյն իսկ համեստ կարողութեան տէր դասակարգը ստնտուի մը կը յանձնէ իր զաւակները ղեկեցնելու հոգը:

բուն, այլ վեհերոտ են կեանքի սովորական ընթացքին մէջ։ Որքան ասպարէզներ խորտակուած, քանի՞ ձեռնարկներ ոչնչացած, ի՞նչ նախաձեռնութիւններ անդամալուծուած են մայրերու պատճառաւ՝ որոնք «չեն ուղած բաժնուիլ՝ իրենց զաւակներէն»։ Մեղմէ ո՞վ չկրնար քսան օրինակ յիշել անոնցմէ։ Միլն էտուարց քսան տարի առաջ, Օքսֆորդէ անցնելուն, կը չըջագայէր ազատականաց (whigs) պետէրէն մէկուն եւ երկրաբանութեան նշանաւոր ուսուցչի մը ընկերակցութեամբ։ Խօսակցութեան պահուն Միլն էտվարց կը հարցնէ. «Ի՞նչպէս կըլլայ որ ձեր երիտասարդները, քիչ մը լատիներէն եւ յունարէն սորվելով, եւ ժամանակնուն մեծագոյն մասը վատնելով քրիթէթի եւ նաւարկութեան (boating), պարզապէս առաջին կարգի մարտիկներ կըլլան, պետական մեծ մարդեր, Բալմէրաթլըններ, Կլաութօթլըններ»։ որու կը պատասխանէ վէս եղանակով մը երկրաբանը, «բայց անգլիացի մայրեր ունեցած են անոնք»։

«Տղաքները՝ Ֆրանսական ընտանիքին հոգին են, կապրին անոնց հետ, անոնց համար, անոնց մէջ» (1)։ Ամեն ինչ ստորագաս է տղուն, ծնողաց՝ հանգիստը, տան կարգը, հօր աշխատութիւնը, մինչեւ հօր պչրասիրութիւնը։ Այն կէտն է ինք՝ ուր կուղղուին բոլոր մտածումները, բոլոր մտատանջութիւնները, բոլոր յոյսերը։ Ան կապրի ծնողացը հետ, անոնց հետ սեղան կը նստի, իր շնորհքը, քմայքները, ժպիտները եւ լացերը կը խօսուին այցելուներու առջեւ՝ եթէ բոլորովին օտար չեն։ Անիկա ուրախութիւնն է հայրիկին՝ որ կը զուարճանայ իրմով օրուան զբաղումէն վերջ, եւ մօրը փոսքը՝ որ զայն կը հագուեցնէ, մազերը կը գանգրէ, կը պճնէ, կը պերճադարձէ։ Յաճախ ան կ'զգայ իր ամենակարողութիւնը, եւ չարաչար կը գործածէ զայն։ մերթ իր ծնողաց խաղալիքն է ան եւ մերթ բռնաւորը։ Կանխատեսելի գիպումին բան մը չթողուլ, եւ երբ տղան բարին ու չարը որոշելու տարիքը հասած ըլլայ իսկ՝ հսկել, առաջը առնելու համար անոր ամենափոքր սխալներուն, ինչպէս որ քալել սկսած ատեն կը հսկէին՝ որ վար չիյնայ, ահա հասարակաց ըմբռնումը։ Եւ հրաշք է որ այսպէս պատրաստուած տղան վերջէն բոլորովին անձնասէր մը չըլլայ, անպատասխանատու եւ թոյլ։

Տղաքները՝ սրտի բազմաթիւ կըլլան ընդհանրապէս անգլիական ընտանիքներու մէջ, կը կազմեն փոքր բանակ մը՝ զոր հարկաւոր է կարգապահութեան վարժեցնել կանուխէն։ Տղան իր կեանքի առաջին տարիները կանցնէ մանկաբանին մէջ, Հոն իր ստացուածքին մէջն է, ոչ իբր բացարձակ աէր՝ այլ իբր քաղաքացի, մօր կամ ստնտուին ուշադիր ակնարկին տակ։ Մանկաբանին մէջ, երեք կարեւոր տարրերն են մայրը, ստնտուն եւ օղը . . . Հոն որքան իրերն ըլլան պարզ եւ նոյնիսկ կոշտ, այնքան լաւ է. ժանեակ

(1) O, Gréard, l'Education morale et physique. —

չկայ օրրաններուն վրայ, խշտիկները նոյնքան կարծր, սնունդը նոյնքան պարզ, տախտակամածն ու պատերը ա՛յնքան մաքուր՝ որ քան կարելի է։ Այսպէս կը նկարագրէր Ռուքին տիպար մանկաբան մը, իր մանկական յիշատակներուն մէջ։ Ամէնքն ալ այս տիպարին մօտ են։ Քիչ թէ շատ, տան առաջին յարկը՝ մեծ սենեակ մը, լաւ լուսավորուած, օդառուն, խիստ մաքուր, հարթ, որ կը ծառայէ ննջելու, կերակուր ուտելու, խաղալու, առանց թանկագին առարկաներ վնասելու երկիւղին, կամ հայրիկին տշխատութիւնը խանգարելու, եւ կամ հիւանդ մայրիկը անհանգիստ ընելու։ Ամեն օր պաղ ջուրի լոգանք կ'անեն անոնք, որ կը զօրացնէ եւ կը պնդացնէ գիրենք։ Հագուստները լայն են, յարմար ու պարզ, ո՛չ թէ զարդարանքի յատկացած են անոնք, այլ ցուրտէն հովէն, անձրեւէն պատսպարելու, միեւնեյն ատեն շարժումներուն արդելք չըլլալով։ Տղան կրնայ խաղալ առանց գեղեցիկ ժապաւէն մը ճմռթկելու կամ արժէքաւոր կրքիւր մը պատուելու վախը ունենալու։ Տղաք միասին կը ճաշեն՝ որոշեալ ժամերու մէջ։ Ճաշը շատ պարզ է։ Ամեն օր պտոյտի կը տանին զանոնք, գրեթէ ամէն եղանակի, երկար ժամեր թողլով բաց օդին, պարտէզներու մէջ՝ որոնցմէ ամէն մեծ քաղաք ունի, կամ զաշտին մէջ՝ եթէ քաղաքին պուրս կը բնակին, ուր մանկիկները ամեն ազատութիւն ունին խաղալու, կանուխէն կը սորվին նոյնիսկ երեսմե տուժելով, թէ ի՛նչ կարժէ անճարակ կամ անխոհեմ ըլլալ։

Այս ուղղութեամբ, սղան երկար ատեն, սղայ կը մնայ, միամիտ եւ սիրուն, բնական ու անկեղծ։ Անիկա չէ այն վեց կամ եօթը տարեկան կանխահապ զգտի մարդը՝ որուն կը հանգիպինք մեր պտոյտներուն փոզոցներուն մէջ։

Այս դրութիւնը Անգլիացիներ քիչ առ քիչ հաստատած է, եւ այս օր կը հաւատայ եւ պի՛նդ կը փոքր անոր։ Մանկարանին մէջ, ընտանեկան յարկին տակ կամ դուրսը, երբ մանուկը կսկսի քալել կամ հասկնալ, դաստիարակութիւնը բոլորովին հիմնուած է ինքնավստահութեան վրայ։ Տղուն կը ներշնչեն իր անձին վրայ վստահիլ, թողլով զայն կանուխէն իր ոյժերուն՝ եթէ առողջ է ան։ Պատասխանատուութեան զգացումը կը ծնցնեն անոր մէջ՝ անո՛ր թողլով բարիքն ու չարին ընտրութիւնը, անգամ մը միայն զգուշացնելով զայն Նիժէ գէշին կը հետեւի, պէտք է կրէ՛ իր սխալին պատիժը կամ իր արարքին հետեւանքը։ Բայց իր սխալը, ինչպէս իր տկարութիւնը՝ երբէ՛ք կանխաւ անոր միտքը չեն զրոծ ըլլար։ Չեն հրսկեր անոր վրայ՝ ինչպէ՛ արգիլելու համար, չեն լրտեսեր զայն՝ յանցանքի մէջ բռնելու համար։ Ստախոսութեան գարշումը չը ներշնչեն անոր, կը հաւատան անոր խօսքին՝ մինչեւ որ ասած ըլլալը չի հաստատուի։ Առաջ մանուկը կորովի եւ համարձակ կըլլայ, ինքն իր վրայ վստահ եւ վստահութեան արժանի։ միայն իր վրայ

յոյսը զնեւ կը վարժուի, եւ մարդ կրնայ յոյս զնեւ անոր վրայ:

Հարուստ եւ մեծ ընտանիքներէ զատ, հայրը՝ իր տղոց սնունդ եւ կրթութիւն տալու միայն պարտաւոր կզգայ ինքզինքը, այն ալ մինչեւ 16-17 տարեկանին: Այնուհետեւ անոնց կիյնայ գործերնին գիտնալ: Որդին գիտէ թէ պէտք է վստահիլ ժառանգութեան վրայ՝ զի հայրն յաճախ կը հատցնէ զրամագլուխը, եւ ըստ կամս կընէ իր կտակը: Տղան պէտք է պատրաստէ իր կեանքը, արդէն հարկը կտաիպէ զիքը: Այսպէս՝ Անգլիացիին ամբողջ կեանքը կանցնի սորվելու եւ սորվեցնելու՝ ինքնօգնութիւնը: Մանկարանէն ըսկսեալ, դեռատի՝ Անգլիացին դործելու կը մղուի՝ ամէն բան իրեն համար գործունէութեան շարժառիթ մ'է:

Թարգմ. Գ. Խ.

MAX LECLERC

ԳԱՐԵԱՆ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Ողջո՛նք քեզ Գարո՛ւն, ողջո՛նք սիրալիր:

Քեզ կ'ըսպատենք հագիւմ արբշիւ:

Գու՛ կեանքն եւ դաշտաց, ծաղկանց, մարգերուն,

Քեզմո՛վ մեր սրտեր կը բերկրին անհո՛ւն:

Մըխիթարիչն եւ իմ հոգւոյս արխո՛ւր:

Մըտնի՛ս, որ հեռո՛ւն կը բախառի զո՛ւր:

Ես կ'ուզեմ ապրիլ բու՛ կեանքի ցօղով,

Թոյլ տո՛ւր գեփիւղիկ շնչել հոգւոյս ցով . . .

Ես ի՛նչ տաժաններ, բաղեցի գիտե՛ս

Վերջապոյտի շողն եղայ պարգտպէս —

Իմ սրտի բեկերն փրբա՛ն, ինկան վար:

Մարեցան հոգւոյս խանդերն հըրաւատ:

Ես ծով եմ դարձիր, ծով վր խռոված

Եղան յայգերս ալիքներ կտաղած:

Հո՛նք ո՛չ լուսին կար, ո՛չ շորջ պըրպուրն,

Իմ յետին յայտերս կորան բաւալուն,

Պեւ ամպեր բակախ վրայ կը շանթեն.

Մարած է՝ կեանքիս արեգակն արդէն:

Շնչասպառ կ'իյնամ այժմ եւ սակայն

Տառամածիմ կեանքի յայտով ընդունայն . . .

Դեռ երիտասարդ ու ծեր եմ դարձեր

Ցաւեքս իբր աղէտ ցոյց կուտան ինձ սէր:

Եկ, սրտիս ցարուն որ շունչիկ ցօղով

Ապրիմ կազդուրում, ես պարապ կողով՝

Արի՛ց հոն բու՛ վարդեր, որոնց սիրահար

Թիրեան իր սնունդ բաղել կարենար . . .

Զատէլ Բարսաւսեւ

ԼՐԱՔԱՂ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԷՆ

★ Տիկին Թազոր փաշայի համար Թեր-
Թերն գրեցին Թէ 12,000 ոսկի աւելցու-
ցած է իր Վսեմ ամուսնոյն կտակած և
եղիպտական գրամատան մը մէջ շահագոր-
ծուելու համար դրուած 5,000 ոսկիին վրայ
իզմիրի մէջ աղջկանց զիշերօթիկ վարժա-
րան մը հաստատուելու համար զԳարուն-
եան անուամբ Արդ՝ պաշտօնական շըր-
ջանակներու մէջ այս մասին ու է լուր
մը հասած չըլլալով, Ս. Առաջնորդն
յարմար գտած է յատուկ գրով մը այս
մասին տեղեկութիւն քաղելու համար՝
դիմել առ որ անկ է, 1899 ղեկաւ 31ին
Վսեմ կտակարարին գումարը շահաբե-
րութեամբ հասած էր 7540 Անգլ ոսկի-
ւոյ գումարին, Այդ Թուականէն ի վեր
բոլորուած են 7 տարիներ ևս:

★ Տեղի անձկութեան պատճառաւ րս-
տիպուեցանք յաջորդ Թիւին Սողուլ Մեծ.
Կարապետ էֆ. Ստեփանեանի վրպակին
շարունակութիւնը:

★ Տնտեսական խորհուրդը վերջապէս
կազմուեցաւ ձեռնեալ անձնատրութիւն-
ներէ Մեծ. Տիարը Յ. Զաքեան, Աւետիս
Աւետիբեան, Խոսրով Եփրեմ, Մարգար
Էքիզլէր, Յար. Պահարեան, Նորընտիր
խորհուրդը իր առաջին նիստը ըրաւ
անցեալ երկուշաբթի օր և իր ղեկան
կազմեց ընտրելով ատենապետ՝ Յովն. էֆ.
Զաքեան, Ատենադպիր՝ Մարգար էֆ. Է-
քիզլէր և Գանձապետ՝ Խոսրով էֆ. Եփրեմ:

★ Յառաջիկայ կիրակի օր Ս. Առաջ-
նորդ հայրն պիտի պատարագէ և յետ
արարողութեան հոգեհանգստեան պաշտօն
պիտի կատարէ բարեյիշատակ Յովսէփ
Զէլէպի Եղստօֆեանի համար:

★ Հալէպէ Տիար Յովն. Թիւրպեան
տարեկան Ս. Մամուլ մը կ'նուիրէ Հա-
լէպի Ազգ. Ներսէսեան վարժարանի Շը-
նորակալութեամբ կ'արձանագրենք սոյն
նուիր ստուգութիւնը:

ՎԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

★ Երուսաղէմէ տփուսակոծն կ'գրէ
մեզ — Իսկ զալով եկեղեցական երկեցո-
ղութեան մասին, Ժառ. վարժարանի մէջ
կարծես ամէն ինչ կատարեալ ըլլալուն
եռաձայնի երգեցողութիւնը պակաս էր որ

զպրոցի շնորհագարդ տեսուչ հայրն այս
տարի տեղա ուխտաւորող ընկի Ատարա-
զարցի ձայնագէտ պրն. Խաչատուրին ա.
ռաջարկած էր որպէսզի Ժառ. վարժարա-
նի աշակերտաց եռաձայնի երգեցողութիւն
Թիւն դաս տայ, Թէ և յիշեալ պարտը
սկիզբէն մեծ եռանդով ուզեց տեսուչ հօր
փափարանաց գոհացում տալ. սակայն
խիստ մեծ եղաւ զարմանքն իս. երբ տե-
սանք յիշեալ ձայնագէտին մէկ երկու դա-
ստաւագութենէ վերջ հրաժարիլն, որուն
պատճառը ի վերջոյ կրցանք հասկնալ Թէ՝
քիչ մը տղոց անընդունակութիւնը քիչ
մ'ալ տեսին աչքին շոյսը եղող խմա-
տակ ու շփացած տիրացուի մը նոյն պա-
րտէն նախանձիւն է եղեր Սակայն մի-
ևնոյն լամանակ մեր զարմանքը այն է
Թէ վանական վարչութիւնը իր վարժա-
րանը կիսամոռ ալ շնորհալիին ո՞ր մէկ
շնորհքին զարնուած դեռ տակաւին զբա-
րոցին մէջ իբր երաժշտութեան ուսուցիչ
կը պահէ զայն, փոխանակ յօգուտ ամո-
ռին աշակերտներ հասցնելու համար փորձ
և հմուտ դասատուներ բերուելու, որով
միմիայն կախում ունի վանքին բարոյա-
կան մատարդակին բարձրացումը մինչ
դեռ ներկայ Ժառ. աշակերտն իրեն մեծ
մասը, դեռ եկեղեցւոյ մէջ ուղիղ փոխ մը
արտասանելու եղանակն իսկ չեն գիտեր,
և այս անկեալ վիճակին մէջ ծիծաղելին
այն է որ զպրոցին ներկայ տեսուչ հայրն
Թերեւս աւելի համբաւ մը շինելու փա-
ռատենդով այսօր զպրոցի ծրագրէն զուր
Անգլիերէնի նոր դաս մ'ալ աւելցուցած է
որ տղայոց միտքերը խնդրէ զատ ուրիշ
օգուտ մը ունին ըստ իս. քանի որ
անդին տղայոց զբոսանքի ժամերէն վայր-
կեաններ շորթելով է որ այդ դասը կը
տրուի՝ բոլորովին յուժպետ, որուն
պատճառաւ այս օր գրեթէ աշակերտներն,
առ հասարակ բարոյապէս և ֆիզիքապէս
քայքայուած, օրն ի բուն հիւանդակին
վիճակ մը ունին, որոնցմէ դեռ մօտ ժա-
մանակի մէջ հիւժախտէ բռնուած հայ-
րենիք ճամբուելով իզմիրի Ազգ. Հիւան-
դանոցի մէջ մեռաւ և հատ մըն ալ այժմ
տեղւոյս Գերման հիւանդանոցին մէջ մա-
համբք վիճակի մէջ կը առտապի, Աւելի
լաւ չէ՞ր ըլլար որ տղայոց հոգեբանու-
թենէն հասկցող փորձ և հմուտ սեսչի մը
յանձնուէր այդ վարժարանին ղեկը որ-
պէսզի Տանկերէնի, Հայերէնի, Գաղղերէնի
են. հեղեբու հետ մէկտեղ՝ քիչ մըն
ալ բարոյախառնութեան ու առողջաբանու-
թեան դասեր տաւորուէր այդ խղճ ա-
շակերտներուն միանգամայն սննտու-
թեան մասին ալ քիչ մը հոգ տանելով,
որովհետեւ այդ խղճներն ալ մայրերն օր-
նած են:

Խմբագիր. Տնօրէն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ ★ Տպագրութիւն Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԵՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆՆԱԿ

ՊՈԼԻՍ ՄԷՀՄԵՏ ՓԱՀԱ ԽԱՆ 12

ԱՆՈՆՔ ՈՐ

Առեւտրի կամ Գրեմական ո՛րեւէ Յանձնարարութիւն ՄԷ ՍԻՆԻՆ

ԹՈ՛Ղ ՀԱՃԻՆ ԿԱՐԳԱՆ ԱՅՈՒ ԾԱՆՈՒՅՈՒՄԸ

ԱՌԵԻՏՐԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆՆԱԿ

1. — Եւրոպական գործարաններու Պոլսոյ ներկայացուցիչներուն հետ իր ունեցած ծանօթութեամբը կրնայ գաւառացի վաճառականներուն հայթայթել խաւարավարի, գաղլիաբերքի, երկրագործական և տարագործական մեքենաներու, արօրներու ամէն տեսակները:

2. — Կո հայկայթէ ամէն տեսակ տեղեկութիւններ Պոլսոյ հրապարակին վրայ ծախուած ապրանքներու գիններուն և տեսակներուն վերաբերեալ:

3. — Կ'ստանձնէ վաճառումը տեղական ամէն տեսակ բերքերու, որոնց համար տվածներ կը հայթայթէ:

4. — Դատական խնդիրներու ալ և ալ ճիւղերուն համար կը ներկայացնէ Պոլսոյ մէջ գտնուող ձեռնհաս փաստաբաններ և կ'ստանձնէ առևտրական դատերու հետապնդումները:

5. — Եթէ զրկուած ապրանքներու մասին անհամաձայնութիւն և առարկութիւն ծագի, կը հայթայթէ իրաւարարներ (expert):

6. — Օրմանեալ պարգևաւոր և առանց պարգևի արժեթուղթերու թիւերը կ'ստուգէ, կտրծները կը գտնէ, և այդ արժեթուղթերու մասին տեղեկութիւններ տալով օրուան գլխով գնումներ կ'ընէ:

7. — Այսպէսգրական ամէն տեսակ ընկերութիւններու պայմաններուն և գործառնութեանց մասին տեղեկութիւններ կը հաղորդէ:

8. — Պարկոշտ և գործունեայ անձերու համար հաշուակալի, բազրի, վաճառորդի պաշտօններ կը հայթայթէ Պոլսոյ վաճառատանց մէջ:

ԳՐԵՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆՆԱԿ

1. — Կը գործարդէ դպրոցական դասագրքերու և ժողովարարտեղի առարկաներու վերաբերեալ ամէն յանձնարարութիւն:

2. — Կը հրատարակէ դպրոցական դասագրքեր:

3. — Կը մատակարարէ դպրոցներու և վաճառատուններու համար տետրակ, պահարան, նամակագրութիւն, ուղուած ձևերով:

4. — Կ'ընդունի Պոլսոյ մէջ հրատարակուած ամէն լեզուէ օրաթերթերու և հանդէսներու բաժանորդագրութիւն և ծանուցում:

×

Յանձնարարութեանց փոխարէնը պէտք է կանխիկ զրկել, իսկ առևտրական գործոց վերաբերեալ տեղեկութիւններու պատասխանն ստանալու համար պէտք է զրկել 10 զըշ-ի փուլ ծախուց համար:

Առևտրական եւ գրեմական գրասենեակի վարիչներուն նշանաբանն է՝ Ուղղամտութիւն եւ յանձնարարութեանց արագ եւ ճիշտ գործադրութիւն: Հասցէ՝

در-مخدومه محمد باشا خاندان نومرو ۱۲

Stamboul, Mehmed Pacha ban N^o. 12

Ա. Մուկաֆահեան եւ Ս. Չեօմէքեհեան

Առևտրական եւ գրեմական գրասենեակ

Կ. Պոլիս, Մէհմետ փաշա խան Ն. 12

GRANDS MAGASINS

DE LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENOPOULO & C.

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆՔ ՔՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ

ՔՍԷՆՕՔՈՒԼՕ ԵՒ Ը

Յոշյադրոշքիշն

ԱՄԱՌՈՒԱՆ ԵՂԱՆԱԿԻ

Ն Ա Ն Ս Է Ն

Գ Է Պ Ի Բ Ե Ի Ե Ռ

Թարգմ. Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

250 ԷՋ ՄԵՇԱԴԻՐ

ՇԵՐԸ, ԳԱՌԱԸ, ԵՐԻՏԱՍՈՐԴԸ, ՕՐԻՈՐԴԸ, ԱՄՈՒՄԱ-
ՑԱՆԸ, ԱՄՈՒՐԻՆ, ԴԱՍԱՏՈՒՆ, ԱՇԱԿԵՐՏԸ ամենքն ալ կրնան
կարգել յո իմաս շահեկան, հրահանգիչ ու հետաքրքրաշարժ հատորը:
Գին 3 ՂՐԾ.

Գաւառ ցերեւ համար՝

Թղթասան ծախսով. 8 ղրշ.

Ա. Մամուկի բաժանորդներուն համար թղթ. ծախսով. 6 ղրշ.

Կ Ա Ն Ի Ի Կ

Կ Ա Տ Ա Կ Ե Ր Գ Բ

Մ Ո Ղ Ի Է Ր Ի

ԹԱՐԴԱՐԱՆՑ

ՄԵՍՐՈՊ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՂՐՈՒՇ

Կեդրոնատեղի. — ՄԱՄՈՒՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ